

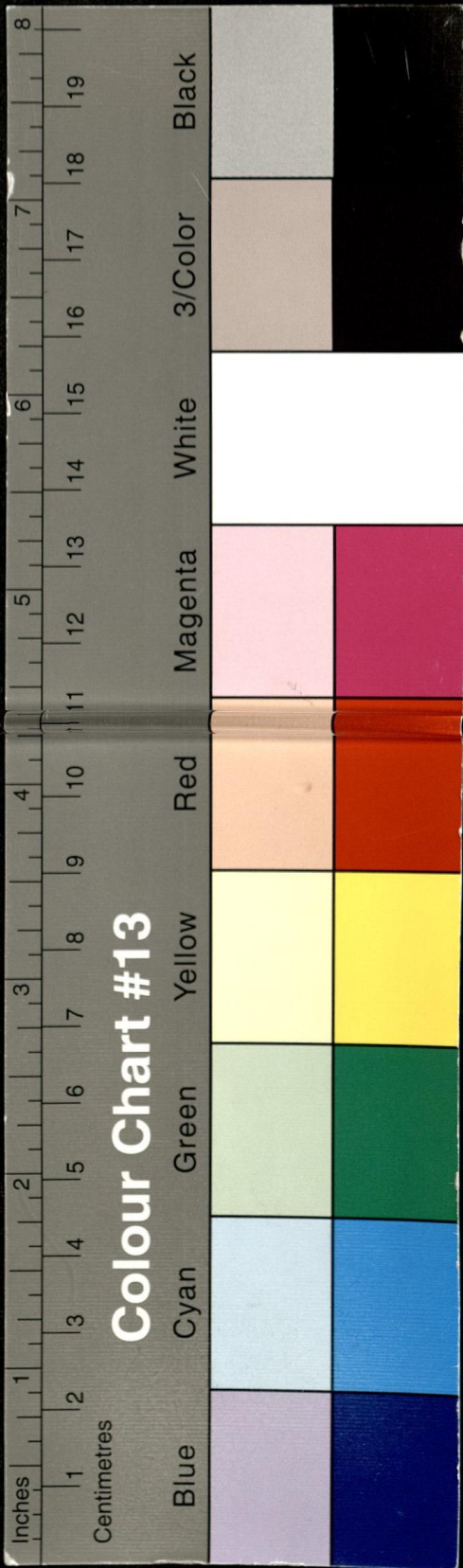
CATECHE
SIS RECENS
RECOGNITA

A
Dauidе Chytraeo.



LIPSIÆ
IOHANNES RHAMBA
EXCVDEBAT.

M. D. LXVII.



THE
LIBRARY
OF THE
CONGRESS

Printed in
the United States of America



1851
JOHANNES
DE
1851

Gas RA 00 1322

REVEREN-
 DI VIRI, ERVDI-
 TIONE, SAPIENTIA ET
 VIRTUTE PRAESTANTIS D. GERAR-
 di Omken, Superintendentis Ec-
 clesiarum in ditione Megapo-
 lenfi, filio Francisco
 Omken, David
 Chytræus,

S. D.



EMPER NO-
 bis in conspectu sit dulz-
 cissima sententia Græ-
 ci uersus, ἀρχὴν πάν-
 των καὶ τέλος τοῖς
 θεοῖς. *Vt enim vitæ*
nostræ principium à
Deo duximus, sic in omnibus vitæ consilijs,
studijs & actionibus, quas nobis & alijs sa-
lutares esse cupimus, necesse est à Deo ex-
ordium capi, & diuinitus nostras mentes re-
gi & iuuari. Deinde ad hunc finem à Deo
conditi sumus, & ad hunc vsum vitæ nobis
A 2 datur

P R A E F A T I O .

datur & prorogatur, vt Deum vera agnitione & inuocatione, & pijs officijs celebremus, & omnia vitæ consilia ad illustrandam Dei gloriam referamus. Grauiſſime igitur hoc versu Græco, qui extat in opere Antonij, quod Melissam inscripsit, mone-mur, vt in omnibus rebus, Deum, & prin-cipium, & finem constituamus.

Quanquam autem Ethnici quoque sa-niores, aliquam Dei noticiam retinent, vt Plato scribit: Discipulis hunc finem præcipue propositum esse debere, vt D E O G R A T A dicere, & D E O G R A T A facere possint: tamen nobis in Ec-clesia C H R I S T I, certa doctrina scri-ptis comprehensa, immenso Dei beneficio commendata est, Quam vult Deus veræ sui agnitionis & inuocationis, & nostro-rum studiorum & actionum regulam & normam esse.

Etsi igitur non omnes, qui in studijs versantur, ex professo Theologi futuri sunt:

P R A E F A T I O .

sunt : Nam haec hominum vita alijs quoque artibus indiget : tamen omnes, qui se homines dici, ac perhiberi volunt : aliquid temporis discendae verae de Deo doctrinae tribuendum esse intelligunt. Cumq; agnitio & inuocatio Dei & Filij ipsius Domini nostri IESU CHRISTI pertineat ad omnes homines, & ad omnes aetates : necesse est statim teneris puerorum animis inseri doctrinam de Deo, praesertim in Ecclesia Dei & Scholis, quae custodes doctrinae coelestis esse debent.

Quare in hac Schola pro mei officij ratione proposui auditoribus summam doctrinae diuinitus traditae, distributam in paucos locos, & additis definitionibus eruditae, ac partitionibus, quas à meis Praeceptoribus, Luthero, Philippo, Snepio, & Victorino didici, illustratam, Nec dubito, hunc consensum esse Catholicae Ecclesiae Dei, cum quo etiam congruit Confessio Reuerendi viri Patris tui, & illustrissimorum

P R A E F A T I O .

rum Principum, Ernesti & Francisci, fratrum, ducum Luneb. & Brunsvuic. &c. Qui & Baptismi, in quo te ad veri Dei inuocationem, & ad hanc doctrinam fide amplectendam, iureiurando adstrinxisti, testes fuerunt: & cum societate nominis sui, etiam fidem & doctrinam de D E O, quam tempore conuentus Augustani & deinceps, inter summa pericula confessi sunt, tibi commendarunt.

Etsi autem patris tui, viri docti & sapientis, iudicio permitto, an ex hoc libello, aut alijs, velit te summam doctrinæ à Deo traditæ cognoscere: tamen cum sciam de omnibus locis doctrinæ Christianæ, sententiam ipsius cum consensu Catholicae Ecclesiae, & communi confessione Saxonicarum Ecclesiarum, quam & ego amplector, congruere: tibi, carissime Francisce, hunc libellum Catecheseos inscripsi.

Eam quoque ob caussam, vt, cum nuper magna cum voluptate & admiratione co-

ram

P R A E F A T I O .

ram cognouerim, te diligenter & accurate summam doctrinae caelestis à patre tibi propositam, tenere, tuo exemplo alios quoque adolescentes ad amorem pietatis & diligentiam recte discendi Catechesin inuitem.

Hic libellus primum studio & diligentia pij & docti iuuenis Simonis Pauli collectus est ex praelectionibus Catecheseos, in quibus Methodum verae de Deo doctrinae, breuiter comprehensam, & velut Epitomen locorum Theologicorum Philippi, auditoribus tradere conabar.

Spero autem totam ὑποτύπωσιν, hoc est, formam & Methodum doctrinae, quam à praceptoribus meis acceptam propago, & locorum, ac praecipue virtutum seriem ac definitiones Lectoribus utiles & gratas fore. Bene ac feliciter vale. Rostochij, Anno 1555. die 25. Nouembris, quo ante annos 1717. Iudas Maccabaeus templum Ierosolymorum ab Antiocho profanatum recuperauit, & festum diem En-

PRAEFATIO.

caeniorum, seu Renoualium instituit, vt
memoria mirandæ conseruationis & in-
staurationis Ecclesiae omnium temporum
celebraretur.

Oremus igitur Deum, vt nunc quoque
reprimat Antiochos, qui moliuntur deleti-
onem Ecclesiarum & Scholarum, in quibus
pura vox doctrinae de Deo sonat: & pios
caetus Ecclesiae, & discipulorum ac docen-
tium doctrinam à Deo tradi-
tam, in hoc Baltici ma-
ris littore seruet &
defendat.

PRO-



PROLEGO- MENA UTILIA.

Propter quas causas necesse
est coli in Scholis studia literarum,
& præcipue Catechesin disci?



CONDIDIT DEVS
homines, ut sint creaturæ
rationales, quibus suam boni-
tatem, sapientiam, iustici-
am & uitam in omni eter-
nitate communicet, & à
quibus uicissim agnoscatur
& celebretur. Ideo immen-

sa bonitate generi humano se patefecit, tradita cer-
ta doctrina, in libris Prophetarum & Apostolorum,
iuxta quam solam uult ab hominibus agnosci, inuo-
cari, coli & celebrari. Seuerissime etiam mandat,
ut homines hæc scripta Prophetarum & Aposto-
lorum, legant, audiant, cogitent, alijs proponant
& interpretentur.

Propter hanc causam necesse est esse Scholas,
in quibus literæ doceantur, & linguæ ac artes ne-
cessariæ ad cœlestis doctrinæ explicationem, & ad
Reipublicæ ac uitæ communis, & priuatae conser-
uationem tradantur.

Præcipue igitur singuli ad discendum moue-
amur seuerissimis Dei mandatis, qui præcipit do-
ctrinam à se traditam, audiri, disci & propa-
gari.

Matth. 3. Aeternus Pater de cælo iubet audiri
Filium, H V N C audite. Necessè est igitur conci-
ones seu doctrinam Christi, in Euangelistis, Prophe-
tis & Apostolis descriptam, legi, cognosci, & alijs
cognoscendam perspicue & diserte proponi.

1. Timoth. 4. Attende lectioni & doctrinæ.

Coloss. 3. Sermo Christi habitet in uobis opu-
lenter cum omni sapientia.

Iohan. 14. Christus iubet seruari, hoc est, disci
ac custodiri sermonem suum, & amplissimam pro-
missionem addit, quod custodes suæ doctrinæ sint
futuri domicilia & templa Dei.

2. Timoth. 3. A puero sacras literas noueris,
quæ te possunt erudire ad salutem. Omnis enim
scriptura, &c.

2. Pet. 1. Attendite Prophetico sermoni tan-
quam lychno lucenti in loco caliginoso.

Iohan. 5. Scrutamini scripturas.

Deinde, hic Finis sit nobis in studijs propositus,
Vt Deum recte agnoscamus, & gloriam ipsius
illustremus, 1. Corinth. 10. Matth. 5. 1. Pet. 4.
Ephes. 1.

Tertio, Vt profimus Ecclesiæ Dei, adiuuantes
conseruationem ministerij Euangelici & guber-
nationem Ecclesiæ.

Quarto, Vt tranquillitati & saluti Reipubli-
cæ, quæ

ca, quæ hospitium est Ecclesie Dei, pro nostro loco
& uocatione consulamus.

Quinto etiam, Ut honestum locum in communi
uita, uictum, & necessaria ad uitam honeste susti-
nendam consequamur.

Sed principalis finis semper nobis in conspectu
sit, uidelicet, uera Dei agnitio & celebratio, iuxta
doctrinam in libris Prophetarum & Apostolorum
traditam, cuius summa in Catechesi comprehendi
solet. Ideoq; prima cura omnium nostrorum esse
debet, ut Catechesin discamus.

Quæ est optima ratio dis- cendi doctrinam Chris- tianam?

Duo sunt præcipua instrumenta, quibus uera
& salutaris Theologiæ cognitio parari potest.

1. Studium seu meditatio, seu diligentia in di-
scendo.

2. Experientia seu πρᾶξις, qua doctrina di-
scendo percepta ad usum transfertur in quotidi-
ana inuocatione, in cogitatione de nostris pecca-
tis & pœnis, in petendo & expectando auxilio
Dei in nostris studijs & laboribus nostræ uocati-
onis obeundis, in sensu publicarum calamitatum,
in doloribus ortis ex agnitione iræ Dei, aduersus
nostra peccata. Deniq; in quotidianis exercitijs
pœnitentiæ.

Stu

Studium uero Theologicum,
seu labores discendi, hisce
Regulis gubernen-
tur:

I. *Finis studiorum semper sit in conspectu, uidelicet, uera Dei agnitio & celebratio, ut scriptum est: Omnia ad gloriam Dei facite. Ad hunc finem omnes discendi labores referamus, & quotidie ardentibus uotis à Deo petamus, ut ipse nostra studia Spiritu sancto suo gubernet & adiuuet. Nulla enim studia sunt salutaria, nisi à Deo mentes regantur.*

II. *Deinde prima cura sit, ut TEXTVM Bibliorum nobis familiarissimum reddamus, ex quo solo uult Deus doctrinam de uera sui agnitione, & aeterna salute nostra sumi, & per lectionem Textus, seu uerbi sui, accendit in nostris mentibus, nouam lucem, & alios motus spirituales. Quotidie igitur mane & uesperis, aliquid in Biblijs legamus, & ordine ea euoluamus, & præcipua dicta & historias, in partes Catecheseos, seu in Locos communes, qui summam doctrinæ Christianæ continent, digestas meminerimus.*

III. *SUMMA DOCTRINÆ Christianæ, continens præcipuos Articulos pie & erudite explicatos, animo amplectenda est, ad quam omnia,*

omnia, quæ in Theologia legimus, discimus, aut docemus, dextre referamus. Talis summa doctrinæ, uelut prolixior Catechesis, in libro Locorum communium PHILIPPI collecta est, quem ordine & assidue legamus & relegamus, donec & ueræ doctrinæ, uelut Corpus quoddam integrum, animo informemus, & proprietatem ac perspicuitatem orationis in explicando, aliquantum nobis paremus. Ac prodest tantisper, nullos alios Commentarios ab Adolescentibus aspici, & illud Plinij accuratissime seruari, qui monet: Non multa legenda esse, sed multum.

IIII. Ad discendam & docendam coelestem doctrinam, necessaria est Dialectica. Item, Copia rectæ, propriæ & perspicuæ orationis. Exercitatio disputandi. Noticia linguæ Græcæ & Ebrææ. Lectio commentariorum. Historia Ecclesiæ & imperiorum. Deniq; tota Philosophia. Sed de his alio loco dicendum est.

Nunc unam commonefactionem addam: Utillissimam esse in omni genere artium, ac præcipue in doctrina coelesti discenda, Catechesin, hoc est, talem formam institutionis, in qua uiua uoce auditoribus doctrina in certos locos distributa traditur, & uicissim auditores ea, quæ audiuerunt & didicerunt, reddere & recitare coguntur.

Propter

Propter quas causas Catechesis, hoc est, talis forma institutionis, quæ fit per examen, in Ecclesia usurpatur, seu, quæ sunt utilitates examinationum in genere ?

I. Examina augent in discipulis diligentiam, intentionem animi, & curam recte & integre discendi ea, quæ proponuntur, cum sciant sibi ea, quæ audiuerunt, in examine reddenda esse.

II. In Ecclesia necesse est singulos homines edere confessionem suæ fidei. Ideo in primitiua Ecclesia instituebantur examina, in quibus Catechumeni, priusquam in Ecclesiam per Baptismum reciperentur, testari seu confiteri solebant, se ueram doctrinam de Christo amplecti.

III. Ad fidelitatem pastorum & docentium in Ecclesia pertinet, scire quid intelligant, quomodo proficiant discipuli.

IIII. Examina totum cursum studiorum continent intra metas certas, ne uagetur & aberrat.

V. Adigunt ad discenda necessaria & utilia, omiſſis non necessarijs & inutilibus. Plerunque enim, ut Seneca ait: *Necessaria ignoramus, quia non necessaria didicimus.*

VI. Corrigunt errores prius animo conceptos.

VII. Aus

VII. Augent acumen ingeniorum, & formant iudicium.

VIII. Alunt & augent facultatem loquendi & facundiam.

IX. Adiuuant memoriam, ut ea, quæ percepit, prompte & celeriter, ubi res poscit, reddere possit.

X. Tollunt superbiam & inaniam persuasionem doctrinæ ac sapientiæ.

XI. Assuefaciunt ad communicationem sermonis & humanitatem in omni uita.

XII. Formant pronunciationem seu actionem, in moderanda uoce, uultu, & uitandis gestibus ineptis.

XIII. Colloquia de doctrina salutari, dulcis consolatio sunt bonarum mentium in doloribus & ærumnis.

XIIII. Sunt imago cœlestis illius Scholæ, in qua coram audiemus doctorem Filium Dei, & cum Præceptoribus nostris, Prophetis & Apostolis colloquemur, & dictata reddentes plura ab eis discemus.

Has utilitates recitavi, ut cum plerique adulescentes uel ignauia, uel superbia fugiant examina: aliquas bonas mentes ad amorem Catecheseos, seu examinum, cum in cæteris artibus, tum uero præcipue in doctrina Christiana, excuscitem.

Quæ

Quæ est caussa certitudinis in doctrina Christiana?

Caussa certitudinis est autoritas & patefactio diuina, quæ extat in libris Prophetarum & Apostolorum. Quod autem sola hæc doctrina sit uera, certa & diuina, testantur:

I. Miracula propria nature diuine & omnipotentis, ut resuscitatio mortuorum, repressus cursus Solis & similia, quibus sola doctrina Christiana confirmata est.

II. Vniuersalis experientia omnium piorum, in quotidiana inuocatione, & exercitijs poenitentiae.

III. Antiquitas.

IIII. Vaticinia illustria & perspicua de rebus maximis, de uoluntate Dei, de serie & mutationibus imperiorum, quæ omnia sic euenerunt, ut prædicta sunt.

V. Ipsum genus doctrinae, patefaciens arcana & ignota humane rationi.

VI. Miranda conseruatio Ecclesie.

VII. Odium Diaboli ad hanc doctrinam.

VIII. Series doctorum et instauratorum doctrine cõtinaua, inde usq; ab initio generis humani, &c.

Hactenus Prolegomena recitata sunt. Nunc summam doctrinae Christianæ breuiter & perspicue exponemus. Definitio autem doctrinae Christianæ, ex coaceruatione partium commodissime extruetur.

CATECHE-
SIS, SEU SVMMA
DOCTRINAE CHRISTIA-
NAE CERTA METHODO
COMPRAEHENSA.

Quot sunt præcipuæ partes
doctrinæ Christianæ?

DVæ sunt præcipuæ partes uniuer-
sæ doctrinæ Christianæ. **L**EX seu
præcepta Decalogi. Et **E**VANGELION
seu promissio gratiæ Dei & uitæ æter-
næ propter Christum donandæ.

*Discrimen autem inter hæc duo genera doctri-
næ, quod accuratissime in Ecclesia ab omnibus pijs
disci, intelligi, & retineri necesse est, infra in locis
de Lege Dei, & de Iustificatione exponetur.*

*Ac possunt ad hæc duo genera, uidelicet ad Le-
gem & Euangelium, pleriq; loci Theologici apte
referri. Sed tamen, ut summa doctrinæ amplissi-
mæ, in plura membra distributæ, illustrius & faci-
lius ab adolescentibus animo infigi possit, sint in
conspectu **DECEM LOCI** præcipui, ad quos
omnes sacre scripturæ partes, omnes lectiones,
conciones, & scripta Theologica, dextre & pru-
denter referantur.*

B

Partes

PARTESEV LOCI

DOCTRINAE CHRISTIANAE

PRAECIPVI, DECEM SVNT.

- I. De Deo & tribus personis diuinitatis.
- II. De Creatione.
- III. De Lege Dei.
- IIII. De peccato.
- V. De Remissione peccatorum, seu Iusticia in Euangelio promissa.
- VI. De Bonis operibus.
- VII. De Sacramētis, Baptismo, & Cœna Domini.
- VIII. De Pœnitentia.
- IX. De Ecclesia, et de Cruce ac Consolationibus Ecclesiæ.
- X. De immortalitate, de Resurrectione corporum, Et uita æterna.

Quod

Quod est discrimen inter doctrinam Christianam, & religionem Ethnicam seu Philosophicam?

Ethnici seu Philosophi saniores, ut Cicero in Officijs, Cato, Seneca, & alij similes, retinent partem Legis diuinæ, seu præceptorum Decalogi, de uirtutibus & de externis moribus erga Deum & erga homines honeste regendis. Sed doctrinam Euangelij de Filio Dei, domino nostro Iesu Christo prorsus ignorant. Et contra noticiam Legis, naturæ insitam, approbant cultus Idolatricos monstruosæ multitudinis Deorum.

Christiani autem, non modo Legem Dei integram & illustrem, Sed etiam Euangelium habent, à uero Deo, cum antea ignotum esset omnibus creaturis, patefactum, quod est doctrina de gratia Dei, de remissione peccatorum, Iusticia & uita æterna credentibus Gratis, propter Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, donanda.

PRIMVS LOCVS.

DE DEO.

Recita summam doctrinæ de
Essentia diuina, & de tribus
Personis Diuinitatis.

B 2

Quid

Quid est Deus?

DEVS est essentia spiritualis, intelligens, aeterna, uerax, bona, iusta, misericors, casta, liberrima, immense potentiae & sapientiae, alia à mundi corporibus. **P**ATER aeternus, qui Filium imaginem suam ab aeterno genuit, & **F**ILIVS imago Patris coeterna, & **S**PIRITVS sanctus procedens à Patre & Filio, sicut patefecit se diuinitas, quae simul condidit ac seruat coelum & terram, & omnes creaturas, & in genere humano colligit sibi Ecclesiam, ut ab ea hæc una & uera diuinitas, patefacta certis testimonijs, & per uerbum traditum Prophetis & Apostolis, agnoscatur, inuocetur, & in uita aeterna celebretur.

Quot sunt personæ Diuinitatis?

Tres.

Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Quid est Persona?

Persona est substantia indiuidua, intelligens, incommunicabilis, non sustentata in alio.

Cur tantum tres personæ diuinitatis agnoscendæ & inuocandæ sunt, & non plures uel pauciores?

Quia Deus sic se patefecit in Baptismo Christi, & institutione Baptismi nostri, et alijs testimonijs.

Funda

Fundamentum autem totius doctrinae Theologicae est haec sententia. Quod non aliter sit de Dei essentia & uoluntate sentiendum aut docendum, quam sicut se Deus in suo uerbo, per Prophetas & Apostolos tradito patefecit.

Recita descriptiones & discrimina trium personarum diuinitatis.

PATER est prima persona diuinitatis, quae ab aeterno genuit Filium coaeternum imaginem suam, & una cum Filio & Spiritu sancto, omnes res ex nihilo condidit & conseruat.

FILIVS est secunda persona diuinitatis, genita ab aeterno Patre, & est substantialis & integra imago aeterni Patris, qui Filius postea fuit intercessor inter Deum & primos homines lapsos, et constitutus Mediator, assumpsit ex uirgine Maria humanam naturam, factus est uictima pro nobis, et per eum ac propter eum solum datur ab aeterno Patre remissio peccatorum, Iusticia & uita aeterna.

SPIRITVS SANCTVS est tertia persona diuinitatis, ab aeterno procedens a Patre & Filio, & mittitur in corda credentium, ut lucem recte agnoscentem Deum in eis accendat, & ueros motus, amorem & leticiam acquiescentem in Deo, & omnium uirium conformitatem cum ipso Deo instauret.

Quod est discrimen inter Nas- ci seu Gigni, & Procedere?

Nasci est à Mente, Procedere à Voluntate. Si-
cut enim mens humana cogitando format imagi-
nem rei cogitatæ: sic Pater æternus sese intuens ac
cogitans gignit imaginem sui substantialem, quæ
est Filius, Deinde, sicut uoluntas humana habet im-
petus, & cor gignit spiritus, qui spargunt affectu-
um flammæ: sic ex mutuo amore, quo se comple-
ctuntur Pater & Filius, procedit substantialis fla-
tus, qui incendium amoris Dei & cæterarum uir-
tutum in nos perfert.

Quare Filius Dei dicitur λόγος seu Verbum?

Primum, Respectu æterni Patris, Quia est ima-
go Patris, & cogitatione nascitur. Deinde, respe-
ctu nostri, Quia primus dixit humano generi pro-
missionem Euangelij ex arcano sinu Patris prola-
tam, ut Iohan. 1. dicitur: Filius, qui est in sinu
Patris ipse enarrauit.

II. Quia conseruat ministerium huius sui uerbi
seu. Euangelij.

III. Quia dicit in cordibus credentium conso-
lationem Euangelij, qua eriguntur mentes sensu
iræ Dei perterrefactæ.

IIII. Quia docendo ostendit nobis æternum Pa-
trem. Matth. 11. Nemo nouit Patrem nisi Filius,
& cui uoluerit Filius reuelare.

Quæ

**Quæ persona Diuinitatis as-
sumsit humanam naturam?**

*Secunda persona, uidelicet, Filius Dei assum-
tam ex substantia uirginis Mariæ humanam natu-
ram personali unione sibi copulauit, ita ut sit una
persona IESVS CHRISTVS noster Medi-
ator, Redemptor, Iustificator & Saluator.*

Quid est Incarnatio Filij Dei?

*INCARNATIO FILII DEI est
unio personalis duarum naturarum, Diuinae de sub-
stantia æterni Patris ab æterno genitæ, & huma-
næ ex substantia Mariæ uirginis assumptæ, facta mi-
randa consilio diuinitatis in Christo Mediatore, ut
genus humanum ab ira Dei & æterna damnatio-
ne sufficienti λύτρω redimeretur.*

Quid est Mediator?

*MEDIATOR est persona inter Deum ira-
scentem peccato, & genus humanum reum peccati
& iræ Dei constituta, ut iusticiæ Dei satisfaciât,
sustineat iram & pœnam pro peccato, deprece-
tur pro nobis, applicet sua merita, & inuocantium
gemitus & preces exaudiat.*

**Cur necesse fuit in Christo Me-
diatore nostro, duas naturas, diui-
nam & humanam, inter
se unitas esse?**

Quinque sunt causse.

B 4

Primum

Primum oportuit Mediatorem & Redemptorem esse hominem: Quia enim genus humanum peccauerat, ordo iusticiæ postulabat, ut homo pœnam persolueret.

Deinde oportuit esse DEVM.

- I. Ut esset λύτρον, seu precium æquiualens.
- II. Quia sola creatura non poterat sustinere iram Dei & pœnam, nec uincere mortem, & restituere uitam & iusticiam æternam.
- III. Quia Mediatorem oportet esse deprecatorem ingredientem in sancta sanctorum, uidentem pectus Patris & corda inuocantium.
- IIII. Quia naturæ diuinæ & Emanuelis est, assidue & ubiq; adesse Ecclesiæ, ubiq; gemitus omnium aspicere, exaudire inuocantes, defendere, seruare, & restituere iusticiam & uitam æternam.

Quis est usus doctrinæ de tribus personis diuinitatis?

Vt Deus à nobis recte agnoscat & inuocetur.

Quod est discrimen ueræ ac falsæ inuocationis?

Discrimina illustra sumi possunt à causis impulsiuis, ab obiectis, ab adiacentibus. Sed usitate recensentur hæc duo.

Prius

Prius sumtum ab Essentia DEI.

Posterius a uoluntate DEI.

Ethnici, Turci, Iudæi, etiamsi iactitant se inuocare Deum conditorem cœli & terræ, tamen a uero Deo aberrant, et sibiipsis Idolum sculpunt, quod compellant. Unicus enim est & solus conditor cœli & terræ, qui est Pater Domini nostri Iesu Christi, quem ipsi uel prorsus ignorant, uel contumelia afficiunt, Iohan. 5. Qui non honorat Filium, non honorat Patrem.

Deinde de uoluntate DEI sunt incerti, quia promissionem Euangelij & Filium Mediatorem aspernantur.

Vera autem inuocatio ad hunc unum DEVM, Patrem domini nostri Iesu Christi, patefactum misso Filio, & dato Euangelio, directa est. Deinde certo statuit se recipi & exaudiri propter Christum Mediatorem.

SECUNDVS LOCVS.

DE CREATIONE.

Quid est Creatio?

CREATIO est actio externa Dei, qua Deus uolens, omnes res, alias uisibiles & inuisibiles, ex nihilo fabricauit, consilio suo, ut æternam

Ecclesiam sibi conderet, à qua agnoscat & celebretur, & in qua in æternum habitet.

Creatio cuius personæ opus est?

Omniū trium Personarum, æterni Patris, Filij, & Spiritus sancti, quæ simul omnes res alias condiderunt & conseruant, ut dicitur Psalmo 33. Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritus oris eius omnis exercitus eorum. De Filio dicitur Ioh. 1. Omnia per ipsum facta sunt.

Quid est Prouidentia?

PROVIDENTIA est actio mentis diuinæ, qua omnia cernit, & cunctos euentus futuros prospicit. Deinde gubernatio Dei, qua naturam uniuersam à se conditam sustentat & conseruat. Et præcipue curat genus humanum, custodit ciuilem societatem, punit atrociam scelera atrocibus poenis, & tandem iustos præmijs ornat.

Hactenus de Deo Creatore, nunc de Creaturis ad imaginem Dei conditis, dicemus. Sunt autem Creature Rationales, aliæ Incorporeæ & Inuisibiles, ut Angeli & animæ hominum. Aliæ Corporeæ & uisibiles, ut Homines.

Quid est Angelus?

ANGELVS bonus est substantia creata, spiritualis, condita à Deo ad imaginem ipsius, hoc est

est, intelligens, uerax, iusta, & liberrima, quæ non est pars alterius speciei, & est immortalis, confirmata à DEO, ut in iusticia donata perseveret, & ordinata, ut canat, Gloria in excelsis DEO, & sit ministra Ecclesiæ.

Quid est Anima Rationalis ?

ANIMA hominis est substantia creata & spiritualis, condita à Deo ad imaginem ipsius, id est, intelligens, uerax, libera & iusta, quæ est pars hominis, nec extinguitur cum à corpore discessit, sed est immortalis, & donec in corpore uersatur, conuerti ad DEVM potest adiuta à DEO & deficere à DEO sua ipsius uoluntate.

Quid est Homo ?

HOMO est substantia creata à DEO, habens corpus & animam intelligentem, condita ad imaginem DEI, ut Deum agnoscat & celebret.

Quid est Imago Dei ?

IMAGO DEI ad quam homo conditus est, erat similitudo omnium uirium hominis cum Archetypo seu ipso DEO, Videlicet in mente uera obedientia, ardens dilectio Dei, & leticia in Deo, & in corde omnium affectuū conformitas cum Legge menti insita, Ephes. 4. Colos. 3. 2. Corinth. 3.

Tertius

TERTIUS LOCVS.

DE LEGE.

Quid est Lex Dei?

LEX DEI est doctrina, quam Deus in creatione hominibus indidit, & postea in monte Sina & alibi repetiuit, precipiens quales nos esse oporteat, quæ facienda, quæ omittenda sint, promittens bona, sed cum conditione perfectæ obedientiæ, & denuncians iram Dei & æternas poenas omnibus non præstantibus perfectam obedientiam.

Summa autem Legis Dei sunt **DECEM PRÆCEPTA**, ut à Prophetis, Christo, & Apostolis explicata sunt.

Alia & illustrior Legis definitio proximis annis à Philippo tradita est.

LEX DEI est æterna & immota sapientia, & regula Iusticiæ in Deo, discernens recta & non recta, & horribiliter irascens omni dissimilitudini & contumaciæ, quæ repugnat huic normæ in ipso, & est patefacta hominibus in creatione, & postea sæpe repetita est & declarata uoce diuina, ut sciamus quod sit Deus, & qualis sit, obligans omnes creaturas rationales, & postulans, ut omnes sint conformes ipsi, & damnans ac destruens omnes non conformes

formes, nisi fiat remissio & reconciliatio propter
Filium Mediatorem.

Quid est Euangelion?

EVANGELION est promissio de
CHRISTO, seu doctrina non natura nota, sed
ex arcano consilio diuinitatis per Filium prolata,
in qua Deus immensa misericordia propter Chri-
stum Filium suum GRATIS promittit remissi-
onem peccatorum, Iusticiam, Spiritum sanctum &
uitam eternam, omnibus agentibus poenitentiam,
& fide hæc promissa bona amplectentibus.

Summa autem Euangelij est
hoc dictum Christi :

Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum uni-
genitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pe-
reat, sed habeat uitam eternam.

Vel Rom. 3. Iustificamur gratis, Dei gratia per
redemptionem in Christo Iesu, quem proposuit Deus
propitiatorium per fidem nitentem sanguine eius,
&c.

Quod est discrimen Legis & Euangelij?

Tria sunt præcipua & illustria discrimina.

Primum, Lex est natura nota, utpote insita men-
tibus humanis in prima creatione, quæ etiam post
lapsum non prorsus extincta est, Rom. 1. & 2.

Euangelium non est natura notum, sed a filio Dei
reuelatum est. Iohan. 1. Ephes. 3. Rom. 16. Gen. 3.

Secundum

Secundum, A promissionibus. Lex promittit iusticiam & uitam, sed cum conditione perfectæ obedientiæ. Rom. 10. Qui fecerit hæc, uiuet in eis.

Euangelium uero promittit remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam, GRATIS, propter solum Christum, non propter nostram obedientiam erga Legem. Rom. 3. 4. 10.

Tertium, ab Effectibus. Lex neminem iustificat, neminem liberat a peccato, neminem saluat, sed tantum accusat, monstrat & auget peccatum, & damnat omnes homines propter peccatum, Deut. 27. Maledictus omnis, &c. Rom. 3. 4. 5. 8. Galat. 3. 1. Corinth. 15. &c.

Euangelion uero est potentia DEI ad salutem omni credenti, & Gratis propter Christum donat credentibus remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam. Rom. 13.

HÆC doctrina de discrimine Legis & Euangelij, lumen est in uniuersa Ecclesiæ doctrina maxime necessarium ad ueram agnitionem Dei & beneficiorum Christi, ad ueram inuocationem Dei, ad fidem, ad ueros cultus Deo prestandos, ad ueram consolationem animorum & æternam salutem. Et est uelut norma ac Regula omnes controuersias de Iustificatione & alijs grauissimis articulis præcipue gubernans ac dijudicans. Ideo diligentissime in mis pectorum penetralibus hæc doctrina de discrimine Legis & Euangelij insigenda est. Cui tantum tribuit Lutherus, ut scripserit eum.

eum perfectum Theologum esse, qui in docendo & in doloribus conscientiae, Legem ab Euangelio accurate discernere possit.

Extracta sunt autem haec discrimina ex dictis, quae extant Iohan. 3. Lex per Moysen data est, Gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Deum nemo uidit unquam, Filius qui est in sinu Patris, ipse enarrauit.

Rom. 1. Nunc sine Lege iusticia DEI manifestata est, testificata per Legem & Prophetas. Iusticia autem DEI per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt, &c. Lege totam illam partem capitis tertij.

Rom. 4. Si ex Lege est hereditas, aboletur promissio, Lex enim iram operatur. Ideo ex fide gratis, ut firma sit promissio, &c.

Rom. 8. Cum impossibile esset Legi iustificare, eo quod non seruabatur à carne, misit Deus Filium suum in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut Iusticia Legis impleretur in nobis.

Rom. 10. Moyses describit iusticiam Legis, quod qui fecerit eam homo, uicturus sit per eam. Ceterum quae ex fide est Iusticia, sic loquitur, &c.

Galat. 3. Totum caput & praecipue haec sententia: Si ex Lege est hereditas, non iam est ex promissione, atqui Abrahæ per promissionem donauit DEVS, Quid igitur Lex? &c.

Ephes.

Ephes. 6. Euangelium absconditum est à seculis in Deo, qui omnia condidit per Iesum Christum, per quem audemus accedere cum fiducia per fidem illius.

Philip. 1. Omnia habeo pro damno, ut Christum lucrificiam, utq; reperiar in illo non habens meam iusticiam ex Lege, sed eam quæ per fidem est Christi, &c.

Gen. 3. Semen mulieris conculcabit caput serpentis.

Gen. 12. In semine tuo benedicentur omnes Gentes. Huc conferatur caput tertium ad Galat. & dictum Deut. 27. Maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis.

Ierem. 3. Ecce dies uenient, dicit Dominus, & feriam cum domo Israël fœdus nouum &c. Confer Epistolæ ad Ebraeos caput octauum & nonum, &c.

Hæc testimonia, quæ recitavi, fundamentum continent doctrinæ de discrimine Legis & Euangelij, Ideo ab auditoribus diligentissime ediscenda sunt. Nunc ad doctrinam de Lege Dei redeo.

Recita causas Legis diuinæ.

Causa efficiens est immediate ipse Deus, qui hanc normam suæ sapientiæ & iusticiæ omnium hominum mentibus in prima creatione inseuit, & postea uoce sua in monte Sina & alibi illustrauit.

Materia in qua, est primum ipsa mens Dei, in qua perfecte lucet hæc sapientia & iusticia in Lege expressa,

expressa, cuius radij in mentes humanas postea derivati sunt.

Materia circa quam, est conformitas, ac obedientia, & dissimilitudo seu contumacia totius naturæ rationalis, quæ cum hac norma mentis diuinæ, in Lege expressa, perfecte congruere debet.

Forma est æterna & immota norma iusticiæ in Deo, obligans omnes uel ad obedientiam perfectam uel ad æternas poenas.

Fines sunt:

Primus, ut doceat, Quod sit Deus, & qualis sit.

Secundus, ut hominum natura cum hac norma congruat.

Tertius, ut monstret, accuset, & æternis poenis damnet omne peccatum non congruens cum hac norma.

Quid est Lex naturæ?

Lex naturæ propriissime est noticia Legis diuinæ, insita a Deo naturæ humanæ, ut Rom. 2. dicitur: Opus Legis scriptum in cordibus eorum. Et summa Legis naturæ in Decalogo cõprehensa est.

Quod est discrimen inter Legem Dei, seu Legem naturæ, & Leges humanas?

Discrimina maxime illustria sunt hæc quatuor.

C

Leges

Leges humanae seu positivae Magistratum sunt mutabiles, & obligant tantum certos homines, quibus latae sunt, uel ad externam obedientiam praestandam, uel ad poenas corporales sustinendas.

Sed Lex Dei est aeterna & immota, & immutabilis, & obligat omnes Angelos & Homines, uel ad perfectam obedientiam, uel ad poenas aeternas sustinendas.

Quot sunt partes Legis Mosaicae?

Tres sunt.

1. Lex Moralis & aeterna, seu Decalogus.
2. Leges Ceremoniales seu Ecclesiasticae.
3. Leges forenses seu Iudiciales.

Cur Ceremoniae & Leges forenses Moyse nunc abrogatae sunt, cum tamen Decalogus perpetuo retineatur?

Tota Politia Moyse propter hanc causam praecipue a Deo constituta est, ut esset certa sedes Ecclesiae, & certus locus, in quo Christus iuxta promissiones exhiberetur: Et Ceremoniae ac forenses Leges ideo latae sunt, ut continerent hanc Politiam, & a caeteris Gentibus distinguerent, usque ad tempus exhibiti Christi. Postquam autem exhibitus est Christus, tota Politia concidit, & una cum Politia

tia etiam Ceremonia & Leges forenses, quæ tantum propter ipsam Politiam institutæ fuerunt, extinctæ sunt.

Sed Lex Moralis seu Decalogus est æterna & immutabilis norma sapientiæ & iustitiæ in ipso Deo, obligans omnes creaturas rationales, uel ad obedientiam, uel ad pœnam. Ideo nequaquam abolita est exhibitio Christo, ut Matth. 5. dicitur. Non ueni soluere Legem, sed implere.

Implet autem Christus Legem quatuor modis:

Primum. Habendo & præstando perfectam obedientiam pro sua persona.

Secundo. Persoluendo pœnam sufficientem, quam nos nostra inobedientia meriti eramus.

Tertio. Docendo & illustrando uerum & genuinum intellectum Legis.

Quarto. Efficiendo in credentibus nouam obedientiam cum Lege congruentem per Spiritum sanctum.

Cum Lex Moralis sit æterna & immutabilis, quomodo intelligenda sunt hæc dicta, 1. Timoth. 1. Iusto non est Lex posita, Rom. 6. Non estis sub Lege?

Iustificati fide in Filium Dei, liberati sunt etiam à Lege morali, quod ad maledictionem seu obligationem ad aeternas poenas attinet. Sed tamen manet aeterna & immota obligatio ad obedientiam. Ideo enim Christus maledictionem Legis in se deriuavit, ut in natura humana obedientiam seu conformitatem cum Lege Dei instauraret.

Hinc intelligi potest, quid sit LIBERTAS CHRISTIANA, uidelicet liberatio à peccato, ab ira Dei, à maledictione Legis, à Ceremonijs & Legibus forensibus Mosi, & à ritibus Adiaphoris, extra casum scandali. Iohan. 8. Rom. 6. 7. 8. Ephes. 2. Galat. 3. 4. 5.

Quæ sunt præcipuæ sententiæ
Legis Moralis? seu, Quot sunt
præcepta Decalogi?

Decem.

Recita.

PRIMUM PRAECEPTUM.

Ego sum Dominus Deus
tuus, qui eduxi te de terra
Aegypti, Non habebis Deos
alienos coram me, &c.

Quæ

Quæ sunt uirtutes seu bona opera primi præcepti?

Omnes uirtutes oriuntur à cognitione, quia ignoti nulla cupido. Ideo & primum Præceptum ab agnitione Dei orditur: Ego sum Dominus Deus tuus, & discernit Deum ab omnibus creaturis & commentitijs numinibus. Est autem hæc cognitio uel essentiae diuinæ uel uoluntatis patefactæ, aut in Lege & comminationibus, aut in promissionibus & Euangelio. Cum Legem Dei & comminationes cognoscimus, & uera assensione amplectimur, oritur timor Dei. Cum autem promissionem de Christo amplectimur, oritur Fides seu fiducia acquiescens in Deo, & uiuificans corda, & pariens dilectionem erga Deum & erga proximum. Ex hoc fonte sumta est distributio uirtutum primi Præcepti, quas his duobus uocabulis, Timoris Dei, & Fidei, Philippus in Locis complectitur.

Vsitatum est autem, una uoce pietatis seu religionis omnes totius primæ Tabulæ uirtutes comprehendere, sed ut illustrior sit explicatio, prodest eas euolui, & in plures species distribui, quarum singulæ appellationes, sæpe plures alias per Synecdochen includunt. Recitabimus igitur sine superstitione octo genera operum primi Præcepti. Ac studiosos hortor, ut sequentes uirtutum definitiones, uelut normas & regulas omnium consiliorum & actionum sibi proponant.

- I. Vera noticia Dei.
- II. Timor Dei.
- III. Humilitas.
- IIII. Fides.
- V. Dilectio.
- VI. Spes.
- VII. Patientia.
- VIII. Perseuerantia.

I. VERA NOTICIA DEI est essentiam & uoluntatem Dei in Lege & Euangelio patefactam recte agnoscere, iuxta uerbum per Prophetas & Apostolos traditum, & certis ac illustribus testimonijs miraculorum, ut eductionis populi Israël ex Aegypto, resuscitatione mortuorum & similibus confirmatum.

Peccata pugnancia sunt, Caligo & Cæcitas mentis ignorantis Deum, omnes falsæ opiniones de essentia & uoluntate Dei, non congruentes cum uerbo per prophetas & Apostolos tradito, uidelicet Ethnica, Philosophica, Turcica, Iudaica, omnes Hereses, corruptelæ Euangelij, Blasphemie.

II. TIMOR DEI est expauescere conspectu iræ Dei aduersus peccatum, & metu iræ ac iudicij diuini, uitare delicta, & se reuerenter Deo subijcere, & uoluntate ac uerbo Dei omnia consilia & omnes actiones, in uita spirituali & civili gubernare.

Extrema

Extrema sunt, Securitas seu esse sine cura, sine timore iræ ac iudicij diuini, & superstitione trepidans timore, ubi non est timor, ut Psal. 14. dicitur.

III. Vicina uirtus Timoris Dei est **HUMILITAS** seu **ΤΑΠΕΙΝΟΦΡΟΣΥΝΗ**, quæ est uere timere Deum, & agnitione proprie infirmitatis non appetere maiora uocatione, nec despicere alios. Sed fiducia auxilij diuini facere necessaria uocationis officia, & scire nullius industriam felicem esse, nisi iuuante Deo. Est etiam in pœnis præstare obedientiam, & non irasci Deo, tanquam iniuste punienti.

Extrema sunt, Ficta seu simulata Humilitas, & Superbia.

IIII. **FIDES** est noticia omnium articulo-
rum doctrinæ Christianæ, & assensus quo ample-
ctimur totam doctrinam à Deo nobis traditam, &
in hac promissionem gratuita reconciliationis, cer-
to donandæ propter Christum mediatorem, & est
fiducia acquiescens in misericordia Dei propter
Filium Mediatorem promissa, & certo statuens,
sibi ipsi peccata remitti, propter Christum.

Peccata pugnancia cum Fide octo sunt:

- I. Dubitationes Epicureæ & Academicæ, de Deo, de Prouidentia, & certitudine doctrinæ per Christum & Apostolos traditæ.
- II. Diffidentia erga Deum.

III. *Dubitare de remissione peccatorum, an stamus in gratia Dei, an Deo placeamus.*

IIII. *Desperatio.*

V. *Confidentia seu presumptio.*

VI. *Fiducia humanorum auxiliorum.*

VII. *Superstitio.*

VIII. *Magia.*

V. **DILECTIO** est, postquam uera fide apprehensa est misericordia propter Christum promissa, uicissim cor subijcere Deo, & seruare mandata Dei cum quadam leticia acquiescente in Deo. Vel Dilectio est obedientia uniuersalis iuxta totam Legem, ut dicitur Rom. 13. Dilectio est impletio Legis.

Peccata pugnancia sunt omnes prauae inclinationes, odium Dei, stupor nostrorum pectorum non sentiens ardentes flammam dilectionis, denique omnium ceterarum uirtutum extrema.

VI. **SPE** est certa expectatio uite aeternae, iuxta promissionem in Euangelio expressam, & est expectatio mitigationis calamitatum in hac uita, iuxta consilium Dei.

Extrema Fidei & Spei sunt, Desperatio & Presumptio.

VII. **PATIENTIA** est obedire Deo in tolerandis aduersis, ita ne faciamus aliquid contra mandata Dei, sed fide agnoscamus, eum nobis propitium

propiciū esse, & speremus auxilium Dei, mitigationem & liberationem, & hac fide & spe dolorem leniamus.

Extrema sunt, Impatientia, & Hypocritica tolerantia cruciatuum sponte accersitorum, ut in Flagelliferis, Eremitis & similibus.

VIII. PERSEVERANTIA est in uera agnitione Dei & fide in Christum constanter & perpetuo usq; ad extremum uitæ spiritum permanere.

Extrema sunt, Defectio à Fide, & Pertinacia in opinionibus impijs, aut superstitiosis cultibus.

Extrema communia seu peccata pugnancia cum tota prima Tabula sunt:

Epicureus ac Cyclopicus contemptus Dei.

IDOLOLATRIA quæ est uel fingere, hoc esse Deum, quod non est Deus: uel honorem Deo proprie debitum, tribuere cuicumque rei, quæ non est Deus: uel alligare Deum ad aliquam rem, ad quam se ipse non alligauit suo uerbo, uel eligere & instituere cultus sine uerbo ac mandato Dei, & considerare his cultibus, quod propter eos Deus nobis propicius sit & benefaciat.

HYPOCRISIS est simulatio Pietatis, iusticiæ & sanctitatis externæ, cum tamen cor sit sine uero timore Dei, & sine Fide, plenum dubitationibus, prauis inclinationibus & affectibus, superbia, admiratione sui, &c.

SCANDALVM est aut falsa doctrina, aut malum exemplum, quod glorie Dei & saluti aliorum nocet, uel quia seducit alios, uel quia deterret alios ab Euangelio, uel quia præbet occasionem maledicendi Euangelio & Ecclesie, uel quia alios ad imitationem inuitat, uel quia ferit alia plura peccata.

SECUNDVM PRAECEPTVM.

Non assumes nomen Domini Dei tui in uanum.

Quæ sunt uirtutes seu bona opera secundi præcepti?

- I. Vera inuocatio Dei.
- II. Gratiarum actio.
- III. Vera prædicatio.
- IIII. Confessio.
- V. Iusiurandum.

I. VERA INVOCATIO DEI est motus cordis & linguae, qui a uero Deo patefacto in promissione Euangelij & misso Filio, petit & expectat

expectat bona aeterna et corporalia, & repugnans dubitationi, certo statuit à Deo recipi & exaudiri preces, iuxta ipsius promissiones propter Christum Mediatorem.

Extrema sunt, Omissio Inuocationis, & omnes falsæ Inuocationes Ethnicae, Turcicae, Papisticae, Inuocatio hominum mortuorum.

II. GRATIARVM ACTIO est mente & uoce confiteri, quod bona spiritualia & corporalia non casu offerantur, nec nostra sapientia & uiribus tantum parentur & conseruentur, sed quod Deus uere omnium beneficiorum autor sit, & propterea uero corde se ei subijcere & obedire, ut Deus gloria ornetur, & plures ad ueram agnitionem & inuocationem Dei inuitentur.

Extrema sunt, Ingratitudo & simulata Gratitude, qualis est Pharisei, Luc. 18.

III. VERA PRAEDICATIO est doctrinam à Deo traditam, Legem & Euangelion, uel in publico ministerio, uel alibi, pro suo loco & uocatione, recte & pure docere, & corruptelas dextre refutare.

Extrema sunt, Corruptelæ doctrinae, Hereses, negligentia in docendo, Curiositas in tractandis materijs non necessarijs.

IIII. CONFESSIO est ueram de Deo doctrinam constanter profiteri, nec abijcere eam propter terrores, odia, supplicia, uel gratiam potentum, propter hunc finem, ut Deo obtemperetur, & ne uera Dei noticia in terris extinguatur.

Extrema

*Extrema sunt, defectio ab Euangelio, & per-
tinacia in causis impijs.*

V. *IUSIVRANDVM est inuocatio uerè
Dei, qua citatur tanquam testis uerus, & petitur,
ut seuerè puniat mentientes.*

*Extrema sunt, Periuria & Superstitiosa ob-
seruatio impiorum iuramentorum.*

TERTIUM PRAECEPTVM.

**Memento ut diem Sabbati
sanctifices.**

*Præcipit conseruationem ministerij Euangeli-
ci, ad quam in docentibus necessaria uirtus est Fi-
delitas in omnibus ministerij partibus obeundis.*

*In Auditoribus, Diligentia in audienda & dia-
scenda doctrina & usu Sacramentorum.*

Reuerentia & obedientia erga ministros.

*Aequitas tegens & condonans quasdam infra-
mitates ministrorum.*

Collatio facultatum ad alendos docentes.

**Quid est Ministerium
Euangelij?**

Mini-

MINISTERIUM EVANGELII
est mandatum diuinum docendi uerbum Dei, Le-
gem & Euangelium, administrandi Sacramenta, an-
nunciandi remissionem peccatorum multis uel singu-
lis, ornandi Ecclesie ministros, excommunicandi
contumaces in manifestis flagitijs perseverantes:
& absoluendi ac recipiendi agentes poenitentiam.

Quid sunt Scholæ?

SCHOLAE sunt pars ministerij Euangeli-
ci, & sunt coetus docentium ac discipulorum, diuini-
tus instituti, ut sint seminaria Ecclesie, & doceant
ac discant ueram de Deo doctrinam, & literas,
linguas & artes, ad explicationem doctrinae coele-
stis, & ad conseruationem Reipublice & uitae
communis ac priuatae necessarias.

Cum praecipua Decalogi sint aeterna & immota, cur Lex de obseruatione Sabbati à Chris- tianis abrogata est?

Lex de Sabbato partim *Moralis* est, quod ad
genus, hoc est, ad conseruationem publici ministe-
rij attinet: Partim *Ceremonialis*, scilicet quatenus
ritum septimi diei praecipit, qui una cum ceteris
Ceremonijs Mosaicis abrogatus est.

Quid de Ceremonijs in Eccle- sia institutis sciendum est?

Ceremo

Ceremoniæ aut sunt:

Diuine seu à Deo
mandatæ in

Veteri Te-
stamento Le-
uiticæ, hæ
erant nerui
publicorum
congressu-
um, & Ty-
pi benefici-
orum. Chri-
sti.

Nouo Te-
stamento,
Sacramenta,
quorum fines
infra recita-
bimus.

Humana autoritate
institute. Hæc obser-
uandæ sunt propter
disciplinam & bo-
num ordinem. Et ne-
quaquã assuenda est
opinio, quod mere-
antur remissionem
peccatorum, aut sint
cultus Dei per sese,
aut sint opera melio-
ra & magis placen-
tia Deo, quã ea quæ
Decalogus præcipit,
aut quod sint neces-
saria ad salutem.

QVARTVM PRAECEPTVM.

Honora Patrem & Matrem.

Quæ sunt uirtutes seu bona
opera Quarti præcepti?

I. Pietas seu Philostorgia.
Iusticia

II. Iusticia uniuersalis.

III. Iusticia distributiua.

IIII. Reuerentia.

V. Gratiitudo.

VI. Sedulitas.

VII. Grauitas.

VIII. Modestia.

I. PIETAS seu PHILOSTORGIA
est uirtus, quæ Parentibus & Liberis & cæteris
sanguine iunctis tribuit conuenientem honorem
debita officia.

Peccata pugnancia cum pietate sunt, Astorgia,
Indulgentia & Impietas.

II. IUSTICIA VNIVERSALIS
est obedientia erga omnes Leges & Magistratus
in societate Politica, quæ honestis Legibus regitur.

Quid est Politia?

POLITIA est legitima ordinatio certi cœ-
tus hominum honestis Legibus, cū norma Legis na-
turæ congruentibus consociati, in quo per certos
Magistratus legibus ordinatos, iuxta certas leges,
retinetur disciplina & pax, propter hunc finem
principalem, ut in pace ciues sint quæ beatissimi &
quæ maxime inter se amici, hoc est, ut doceri homi-
nes de Deo, & educari ac institui soboles, honeste
regi disciplina, et colligi Deo æterna Ecclesia possit.

Quid

Quid est Magistratus?

MAGISTRATUS est gubernator Dei ordinatione constitutus, ut sit nutricius Ecclesie Dei & Scholarum, & sit custos disciplinae ac pacis, iuxta Leges naturae & congruentes Leges, & sit executor Legum, puniens poenis corporalibus contumaces, & defendens contra iniustam uolentiam obediens.

Extrema Iusticiae sunt, Inobedientia seu contumacia seu contentus superiorum Magistratum & Legum, Seditio, & superstitiosa obseruatio quarumlibet Legum.

III. IUSTICIA Distributiua est, quae proportionem Geometricam discernit gradus personarum & officiorum in uita, & singulis conuenientem locum & honorem & conueniens munus attribuit.

Extrema sunt, Confusio graduum, Tyrannis.

IIII. REVERENTIA est uirtus, qua tribuimus alijs suum locum, & dona Dei in alijs agnoscimus & magnificimus, & agnoscentes nostram infirmitatem, nos eis subijcimus, & hanc subiectionem externis significationibus declaramus.

Extrema sunt, Superbia & assentatio.

V. GRATITUDO est iusticia, quae benemeritis debitam gratiam cum animi beneuolentia, tum alijs officijs reddit.

Extrema

Extrema sunt, Ingratitudo, & simulatio Grati-
tudinis, quæ fit uerbis inanibus.

VI. SEDVLITAS est iusticia suos cuiq;
labores attribuens, & inclinans uoluntatem, ut di-
ligenter, fideliter & constanter, propter Deum &
communem salutem, faciat labores uocationi con-
uenientes.

Extrema sunt, Ignauia, & $\tau\omicron\lambda\upsilon\pi\sigma\alpha\gamma\mu\omicron\sigma\acute{\omega}\nu$ seu curiositas.

VII. GRAVITAS est uirtus, quæ neces-
saria uocationis officia facit constanter, hoc est, eo-
dem modo, & omnes actiones & gestus regit, ut
congruant personis, locis, temporibus & alijs cir-
cumstantijs.

Extrema sunt, Leuitas & Morositas.

VIII. MODESTIA est uirtus, quæ fre-
nat nos, ne in opinione de nobis, aut sermone, aut in
actionibus supra nostras uires nos efferamus, nec
extra uocationem aliquid suscipiamus, nec despici-
amus alios, Sed in timore Dei & fide diligenter
faciamus officia uocationis, & necessaria constan-
ter, id est, eodem modo, iuxta rectam rationem fa-
ciamus, & in gestibus non discedamus à natura,
personarum ac locorum ordine.

Extrema sunt, Arrogantia, Iactantia, Ambi-
tio, Inciuilitas morum, Scurrilitas in gestu & uesti-
tu, Obscenitas & Impudentia.

D

Quin

QVINTVM PRAECEPTVM.

Non occides.

Quæ sunt uirtutes seu bona
opera quinti Præcepti?

- I. Iusticia particularis.
- II. Iusticia puniēs scelera.
- III. Fortitudo Bellica.
- IIII. Fortitudo Togata.
- V. Patiētia Philosophica.
- VI. Mansuetudo.
- VII. ἐπιείκεια.
- VIII. Misericordia.
- IX. Candor.
- X. Amicitia.
- XI. Fidelitas.
- XII. Studium concordiaē.
- XIII. Humanitas.
- XIIII. Nemesis.

I. IUSTICIA Particularis est uirtus, quæ
nullus

nullius corpori, fame uel bonis nocet, ui aut fraude,
sed debitum cuiq; reddit, & seruat æqualitatem.

Peccata opposita sunt, Iniuria, quæ est, uel ui,
uel desertione, uel fraude, alterius corpus, famam,
uel bona, ledere sine iusta caussa.

Petulantia, quæ sine ulla caussa alios contume-
lia afficit, & pro delectamento habet alijs dam-
num dare, uel quoslibet contumelia afficere.

Nequitia est affectata leuitas, siue cum alio-
rum iniurijs, siue cum libidinibus coniuncta, siue
gratis ludens.

Excessus est, Summum ius seu calumniosum.

II. IUSTITIA Distributua Magistratibus
afficiens sceleratos pœnis.

Extrema sunt, Crudelitas & Indulgentia.

III. FORTITUDO est uirtus, pro-
pugnatrix Iusticie, suscipiens pericula & labores
pro defensione Ecclesie, patrie, honeste discipli-
nae, coniugum & liberorum, &c. Et non abiciens
animum in rebus aduersis, nec efferens animum in
rebus secundis.

Extrema sunt, Timiditas deserens eos, quibus
debetur defensio, & Temeritas accersens pericula
non necessaria, & non depellens ea recta ratione.

IIII. FORTITUDO Togata est est cōstan-
tia animi perseuerantis in proposito honesto re-
cte suscepto iuxta uocationem, & tolerantis ini-
urias propter honestam caussam, & excelso ani-
mo despicientis uoluptates, honores, corruptelas,
opes, obtrectionem, inuidiam, uirtutis caussa, ita

uidelicet, ut propter hæc impedimenta propositum honestum non abijciat.

Extrema sunt, Mollities animi, iniusta pertina-
cia & Stoica morositas.

V. Vicina uirtus est PATIENTIA Philosophica, quæ obedit rationi in tolerandis iniurijs & omnibus rebus aduersis, & moderatur dolorem, ne opprimat naturam, & ne impellat, ut contra Iusticiam, Constantiam, Modestiam, uel alias uirtutes faciat.

Extrema sunt, Impatientia & Stupor.

VI. MANSUETUDO est uirtus, quæ moderatur iracundiam & uindictæ cupiditatem, remittit offensiones, & condonat etiam ueras iniurias, publicæ concordie causa.

Extrema sunt, Iracundia, Odium, & Lentitas.

VII. Vicina & fere prorsus eadem uirtus est EPIEIKIA seu AEQUITAS, quæ in persequendis iniurijs remittit aliquid de summo iure, & tolerat in alijs multis infirmitates, ut morositatem, iracundiam, segnitiam, $\omega\lambda\upsilon\pi\sigma\alpha\gamma\mu\sigma\upsilon\upsilon\omega$, auuiditatem gloriæ, &c. publicæ concordie causa, & ambigue facta non calumniose in deteriorem partem rapit.

VIII. Vicina priori MISERICORDIA est uirtus, quæ dolore afficitur in aliena calamitate præsertim bonorum uel seductorum hominum, & probabili ratione lenit poenas & opitulatur miseris,
Vel

Vel propter Iusticiam, ut cum seuitur erga innocen-
tes, Vel propter bonitatem, relaxantem aliquid de
summo iure, ut Deus miseretur generis humani,
Vel quia nobis quoq; in communi sorte aliorum mi-
sericordia opus est.

Extrema sunt, Crudelitas uel ἀσοφγία, non
affici sensu alienae calamitatis, ἐπιχαιρεκακία,
Indulgentia, non punire cum est puniendum, aut
non est ignoscendum.

IX. CANDOR est uirtus, uolens bonis be-
ne esse, & letans eorum rebus secundis, & appro-
bans alienas uoluntates probabili ratione, quaedam
etiam ambigua flectens in meliorem partem.

Extrema sunt, Maleuolentia, Suspiciousitas, Li-
uor, & stulta crudelitas.

X. AMICITIA est uirtus, pro uera be-
nevolentia reddens ueram beneuolentiam, & pa-
riens mutuam communicationem officiorum & re-
rum liberalem, uirtutis causa.

Extrema sunt, Inimicitia, Odium, Simulatio
beneuolentiae.

XI. FIDELITAS est constantia uolun-
tatis in uera beneuolentia & omnibus officijs ami-
citiae debitis.

Extrema sunt, Perfidia & Assentatio.

XII. STUDIUM CONCORDIAE
seu ὀλισυχία est uirtus, quae humiliter de se sen-
tiens, & frenans ac moderans iracundiam, & tole-
rans aliorum infirmitates, & condonans etiam ue-

ras iniurias, tuetur concordiam, & cauet ne pugnet
de ulla re non ualde necessaria, ne publica tranqui-
litas Ecclesie & Reipublice turbetur.

Extrema sunt, *ὀλιγοεικία*, & Lentitas.

XIII. HUMANITAS est copulatio iu-
sticie cum uirtutibus mitioribus & suauioribus,
cum comitate, mansuetudine, *ἐπιείκεια*, affabili-
tate, &c.

Extrema sunt, Morositas, non ostendens ullam
significationem beneuolentiae erga alios, & Le-
uitas.

XIIII. NEMESIS uel ZELVS est in-
dignatio aduersus turpitudinem, seu iustus dolor
propter admissum ab alio scelus, & cupiditas de-
pellendi aut puniendi illud.

S E X T V M P R A E C E P T V M.

Non mœchaberis.

Quæ sunt uirtutes sexti
Præcepti?

- I. Castitas.
- II. Verecundia.
- III. Temperantia.

Castitas

I. CASTITAS seu PVDICITIA
est uel in cœlibe uita, sine incendijs libidinum & si-
ne ulla commixtione, aut alio seminis abusu uiue-
re: Vel in coniugio seruare ordinem mirando Dei
consilio institutum.

Est autem CONIUGIUM legitima & in-
dissolubilis conuinctio unius maris & unius fœ-
minæ, instituta diuinitus, ut agnoscamus Deum esse
mentem castam, & ei in castitate seruiamus, &
hoc modo propagato genere humano, colligatur
æterna Ecclesia Deo.

Extrema sunt, Vituperationes & prohibitio-
nes Coniugij & sexus muliebris, uagæ libidines &
scortationes, Adulteria, Diuortia uulgaria, in-
cendia libidinum, omnes effusiones seminis extra
Coniugium, simulata Castitas.

II. VERECUNDIA seu pudor est uir-
tus, quæ ueretur ueram infamiam semper comitan-
tem delicta, & metu iudicij diuini & propriæ con-
scientiæ & aliorum recte iudicantium, coërcet om-
nes cupiditates & uitat delicta, & gestus animo-
rum ac corporum ita regit, ut conueniant ordini
naturæ, personarum & locorum.

Extrema sunt, IMPVDENTIA, quæ est
contemnere Dei & omnium hominum iudicia, &
sine respectu iudicij conscientiæ propriæ & alio-
rum sanorum, omnibus cupiditatibus frenos la-
xare.

Stupor, δ'υσωπία, nimia uerecundia.

Lasciua, quæ est pronitas ad uarios ludos & uarias uoluptates sine cupiditate nocendi.

Proteruitas, est pronitas ad prauas uoluptates, & ad contumelias faciendas.

III. TEMPERANTIA est uirtus, quæ moderatur appetitiones cibi & potus, ita ut nec precationem nec somnum impediant.

Extrema sunt, Voracitas, Ebrietas, & nimia abstinentia.

SEPTIMUM PRAECEPTUM.

Non furtum facies.

Quæ sunt uirtutes seu bona opera septimi Præcepti?

- I. Iusta possessio & bonus usus propriarum rerum.
- II. Iusticia commutatiua.
- III. Beneficentia seu Liberalitas.
- IIII. Hospitalitas.
- V. Frugalitas.
- VI. Αὐταρκεία.

Iusta

I. IVSTA possessio & bonus usus propria-
rum facultatum, est uirtus, quæ in timore Dei &
fide ac bona conscientia tenet proprias facultates,
& agnoscens eas à Deo dari & custodiri, sedulo
studet eas honestis rationibus augere, & ad usus à
Deo ordinatos conferre.

Pugnantia sunt omnia iniusta aucupia opum,
Superstitiosa collatio facultatum in commune, Aua-
ritia, &c.

II. IVSTICIA Commutatiua est uirtus,
quæ in contractibus seu commutatione rerum ser-
uat æqualitatem Arithmeticam.

Pugnant cum hac uirtute omnes fraudes in con-
tractibus, & omnia furta.

III. BENEFICENTIA seu Liberali-
tas est uirtus, quæ communicat facultates & ope-
ras non debitas obligatione ciuili, sed naturali seu
diuina, ubi & quando decet, & mediocritatem effi-
cit inter profusionem & sordes.

IIII. HOPITALITAS est uirtus uici-
na Beneficentiæ, qua peregrinos & hospites, ac
præcipue propter ueræ doctrinæ professionem ex-
ulantes, uera beneuolentia & omnibus officijs ho-
spitalibus complectimur.

V. PARSIMONIA est uirtus, quæ res
propriæ custodit, utiliter collocat, uitat sumtus non
necessarios, emacitates, luxum, ædificationes, &
tamen ubi ratio postulat, expendit quantum opus
est.

Extrema sunt, Auaritia, Sordes, & Profusio.

VI. ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ est uirtus, uicina Parsi-
monia, quæ contenta est præsentibus bonis, & pla-
cide fert paupertatem & alia incommoda, nec apa-
petit aliena bona, nec frangitur inopia, ut contra
pietatem Deo debitam uel alias uirtutes faciat.

OCTAVVM PRAECEPTVM.

Non loqueris falsum testia-
monium contra proximum
tuum.

Quæ sunt uirtutes seu bona
opera octauæ Præcepti?

- I. Veritas.
- II. Simplicitas.
- III. Constantia.
- IIII. Docilitas.
- V. Taciturnitas.
- VI. Eloquentia.
- VII. Comitas.
- VIII. Urbanitas.

Veritas

I. VERITAS est uirtus, quæ inclinât uoluntatem, ut ueras sententias, hoc est, cum rebus quales sunt, congruentes in doctrina de Deo & alijs artibus amemus, & uera, recta, explicata & salutaria constanter dicamus & faciamus, & in moribus fugiamus insidiosas occultationes & simulationes.

Obiecta sunt:

1. Doctrina de Deo, natura rerum, moribus, &c.
2. Iudicia, uidelicet Accusationes, Defensiones, Testimonia, Sententiæ iudicum.
3. Pacta seu promissiones omnes in foederibus & contractibus, emtionibus, uenditionibus.
4. Consilia in gubernatione & priuata uita.
5. Sermones de aliorum uirtutibus & turpitudine, seu laudes & uituperationes.
6. Significatio nostræ uoluntatis erga alios in sermonibus, gestibus, &c.

Peccata pugnantia cum ueritate sunt omnia Mendacia, id est, omnes opiniones, sermones & gestus non congruentes cum rebus ipsis, & nocentes uel ipsi mendaci, uel alijs, & tota Sophistica, quæ falsas opiniones & malas causas fucosis prætextibus tuetur.

1. Hæreses, & studium discendi, docendi aut defendendi falsas opiniones, uel inutiles & non necessarias subtilitates in omnibus doctrinis.
2. Calumniæ forenses omnes, in accusationibus testimonijs, sententijs iudicum.

Perfidia

3. *Perfidia in non seruandis promissis & foederibus, ac amicitijs, periuria & fraudes in contractibus.*

4. *Perfidia & Ironiæ in dandis consilijs.*

5. *Obtrectatio, Maledicentia, Vanitas, Idætantia.*

6. *Omnis Hypocrisis, seu simulatio in moribus & gestibus.*

II. **SIMPLICITAS**, est perspicua & aperta ueritas, sine inuolucris & ambagibus, seu est uera, recta, & explicata in artibus, & in communi uita proprie & perspicue dicere & facere.

Extrema sunt, Duplicitas, Fuci, Ambages in doctrina & moribus, & simulatione simplicitatis alteri insidiari & nocere.

III. **CONSTANTIA**, est perseuerantia in ueritate.

Extrema sunt, Leuitas & Pertinacia.

IIII. **DOCILITAS**, est uirtus, quæ flectit animos, ne arroganter de se sentiant, sed ut alios audiant, discant, & ueris sententijs assentiantur.

Extrema sunt, Pertinacia & Academica ἐποχή, seu Leuitas semper & omnia discens, & nunquam ad agnitionem ueritatis perueniens.

V. **TACITURNITAS**, moderatus usus lingue.

Extrema

Extrema sunt, Garrulitas, Futilitas, & Dissimilitudo eorum, qui tacent, tunc quoque, cum mandatum Dei precipit confessionem.

VI. ELOQUENTIA est uirtus, quæ mentem & linguam regit, ut Deo grata, & hominibus salutaria, perspicue & ornate dicat.

Extrema sunt, Infantia, Loquacitas, & omnes abusus eloquentiæ.

VII. COMITAS seu AFFABILITAS est uirtus, inclinans nos, ut in loquendo, in audiendo, in respondendo & officijs præstandis, in uultu & gestibus, quadam suauitate beneuolentiam nostram erga alios declaremus.

Extrema sunt, Leuitas & Morositas fastidiose audiens alios, duriter respondens, & difficulter officia præstans, nec ullam suauitatis & beneuolentiæ significationem erga alium ostendens.

VIII. VRBANITAS est ornamentum ueritatis, qua iocose uel figurate, uel false dictis tempestiue & honeste alij admonentur, aut leniuntur, aut etiam in loco irritantur.

Extrema sunt, Scurrilitas, quæ iocos obscenos & contumeliosos spargit, & gestu, uel mordaci dicto, petulanter reprehendit, & Stoliditas ac Insulsitas.

Nonum

NONVM ET DECIMUM PRAECEPTVM.

Non concupisces, &c.

In IX. & X. precepto precipitur rectitudo omnium uirium hominis, congruens ad normam Legis, uel conformitas cum Lege Dei, seu congruentia, seu conuenientia, seu similitudo totius naturae humanae, hoc est, mentis, uoluntatis, cordis, omnium uirium & membrorum externarum, quae cum norma mentis diuinae in Lege expressae perfectae congruere debebant. In summa, Est iusticia originalis seu imago Dei, ad quam homo conditus est.

Peccatum pugnans cum IX. & X. precepto est **CONCUPISCENTIA**, quae est **ATAxia**, seu corruptio omnium uirium hominis, uidelicet in mente caecitas, caligo & dubitationes de Deo. In uoluntate & corde auersio à Deo, & uacuitas timoris Dei, dilectionis, inuocationis, fidei. Item praeuæ inclinationes, inordinatae appetitiones, & flammæ uitiosorum affectuum.

Qui

Qui sunt usus Legis Diuinæ?

- I. Legis noticia est testimonium, quod uere sit Deus.
- II. Docet qualis sit Deus, uidelicet, iustus, uerax, beneficus, castus, qualem Lex describit.
- III. Docet ad quid condita sit natura humana, uidelicet, ut Deum agnoscat, & ei iuxta Legem obediat.
- IIII. Ostendit peccatum, & est perpetuum iudicium Dei, accusans & damnans omnes homines, qui non confugiunt ad Christum mediatorem.
- V. Est regula bonorum operum, in quibus renati suam obedientiam erga Deum exercere debent.
- VI. Est norma uitæ hominum etiam renatorum, ut mores honesta disciplina regant.

Propter quas causas necesse est præstare externam disciplinam?

Propter quinque causas.

- I. Mandatum Dei, cui necesse est obedire.
- II. Ut uitentur pœnæ.
- III. Ut societas civilis conseruetur & tranquilla sit.

IIII. Ut

IIII. *Vt nostro exemplo alios ad uirtutem inuitemus.*

V. *Quia est pædagogia in Christum, hoc est, Homines non possunt doceri de Deo, nec Christus est in ijs efficax, qui uiolant disciplinam, seu qui perseverant in delictis contra conscientiam.*

DE PROMISIONIBVS ET COMMINATIONIBVS ADDITIS DECALOGO.

In singulis Decalogi præceptis prodest has quinque questiones ordine considerari. 1. Quæ uirtutes flagitentur. 2. Quomodo fieri possint. 3. Quæ peccata prohibeantur. 4. Promissiones additæ uirtutibus. 5. Comminationes poenarum, quæ certissime peccata comitantur.

Etsi autem non sunt additæ singulis præceptis promissiones & comminationes in ipso Decalogo, tamen summa comprehensa est in hac concione addita primo Præcepto, Ego sum Dominus Deus tuus fortis Zelotes, uisitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum,
qui

qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia
his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.
Item, Leuit. 18. Qui fecerit hæc, uiuet in eis. Rom.
10. Galat. 3. & Deut. 27. Maledictus omnis, qui
non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in
libro Legis.

His addantur promissiones præmiorum & com-
minationes pœnarum, de uirtutibus, uitijs, singu-
lorum præceptorum traditæ, quarum pleraq; in
Prouerbijs Salomonis et Ecclesiastico collectæ sunt,
& passim in Prophetarum concionibus de bono-
rum operum præmijs, & peccatorum pœnis, re-
petuntur.

Vt autem recte intelligantur promissiones &
comminationes, prodest has sex commonefactiones
in conspectu habere, quas nunc breuissime recitabo.

PRIMO: Cum Deus sit uerax, certissimum
est, comminationes ipsius non inania terricula-
menta esse, nec promissiones inanem sonitum esse,
& ideo propositas, ut quoquo modo stultos demul-
ceant. Firmissime igitur statuamus, etiamsi sepe
euentus nobis non uidentur respondere, tamen om-
nes diuinas promissiones & comminationes, in ea
forma & sententia, qua Deus eas tradidit & inter-
pretatus est ueras, certas, ratas, firmas & immotas
esse.

SECUNDO: Accuratissimis limitibus di-
scernenda sunt genera promissionum. Promissio
Euangelij propria, remissionem peccatorum, impu-
tationem

tationem iusticiae, Spiritum sanctum et uitam aeternam omnibus credentibus, GRATIS, propter Christum promittit, non propter ullum nostrum meritum uel obedientiam.

Promissiones uero Legales, nequaquam gratis offerunt remissionem peccatorum & uitam aeternam, & alia praemia spiritualia & corporalia, sed annexam habent conditionem perfectae obedientiae, tanquam causam & meritum, propter quod bona promissa sint exhibenda, ut dicitur, Qui fecerit haec, uiuet. Item, Sum misericors his, qui diligunt me & custodiunt praeccepta mea.

TERTIO: Cum autem nemo praestet perfectam obedientiam, quam Lex flagitat, quaerunt anxie mentes, quomodo amplissimae promissiones praemiorum singulis uirtutibus additae, nobis ratae fiant, & quomodo poenae uitari possint? Ad hanc questionem respondet Paulus 2. Corinth. 1. Omnes promissiones Dei in Christo sunt Amen, id est, ratae ac firmae, hoc est, uere & certo dantur propter Christum. Item Rom. 3. Legem stabilimus per fidem. Nam fide confugientibus ad Christum datur Spiritus sanctus, qui incoat obedientiam congruentem cum Lege Dei, quae praemijs spiritualibus & corporalibus in hac uita & aeterna ornatur, Ut 1. Tim. 4. dicitur, Pietas habet promissiones praesentis & futurae uitae. Item, Matth. 5. Merces uestra est copiosa in caelis.

Dantur autem praemia in Promissionibus oblata, eo ordine & modo, quem Christus in Euangelio praescri-

prescribit Marci 10. Recipient centuplum in hac
uita, sed cum tribulatione, & post hanc uitam, ui-
tam eternam, hoc est, precipua premia & prae-
cipuae poenae differuntur in uitam eternam.

QVARTO: Discernendae sunt promissiones
in Euangelio traditae.

Prima, summopere, & maxime necessaria est
PROMISSIO GRATIAE & reconcilia-
tionis ac uitae aeternae, seu bonorum spiritualium &
aeternorum, quae Deus propter Christum certo &
nominatim, & sine ulla conditione & exceptione
promisit se daturum esse. Haec precipua Euangelij
promissio semper rata & firma est credenti, etiam
omnibus bonis corporalibus amissis. Ideoq; firmissi-
ma fide retinenda est, ut Iob. 13. dicitur, Etiam si
occiderit me, sperabo in eum. Item, Ideo ex fide
gratis, ut firma sit promissio.

Aliae sunt Promissiones rerum Corporalium
necessariarum ad huius uitae mortalis, conseruatio-
nem, ut uitae, bonae uoletudinis, cibi, potus, defensio-
nis, liberationis ex periculis, bello, peste, foecundi-
tatis agrorum & similium, quae panis quotidiani
appellatione continentur. Has quoque tradidit
Deus propter sex causas.

1. Ut agnoscamus Deum autorem & conser-
uatores esse etiam huius uitae corporalis, nec casu
spargi bona corporalia, nec nostra tantum diligen-
tia acquiri, sed uere a Deo dari.

2. Ut Ecclesia in hac uita conseruetur.

E 2

3. Ut

3. Vt fides & inuocatio in petitione & expectatione corporalium bonorum exerceatur.
4. Vt commonesciant nos de Christo & promissione bonorum spiritualium.
5. Vt gratitudinem nostram quotidie in usu bonorum corporalium declaremus.
6. Vt bona corporalia sint adminicula nostræ uocationis, & instrumenta beneficentiæ & aliarum uirtutum.

QVINTO: Promissionibus bonorum corporalium, etsi uniuersaliter credendum est: tamen semper hæc quatuor exceptiones addendæ sunt:

- I. Poenæ impiorum.
- II. Castigationis piorum seu crucis, qua Deus certo consilio Ecclesiam in hac uita premit, Ac caussæ XII. postea recitabuntur.
- III. Non præscribendus est DEO modus & tempus, quo promissa bona exhibere debeat. Vult enim Deus, nos fide in Christum ab ipso pendere, & liberationem ex periculis, & alia bonæ expectatione, non uult nos nostris opinionibus regi, ut Esa. 30. In silentio & spe. Item, Expecta Dominum. Item, Cum ignoramus quid agendum sit, oculi nostri ad te tolluntur. Ex his dictis maximis salutaris Regula uitæ extruitur, uidelicet, Quod necessaria uocationis officia diuinitus mandata fideliter facienda sint, & tranquillo animo expectandi euentus salutare, etiamsi a ratione humana prospici non possunt.

Non

IIII. Non sunt rapiendæ promissiones corporales nostris consilijs sine uocatione diuina, Vt filij Ephraim (1. Paral. 7.) inuadentes terram promissam sine uocatione, interficiuntur.

SEXTO: Comminationes & poenæ, quæ immutabili ordine peccata comitantur, sancitæ sunt à Deo propter sex causas.

I. Iusticia Dei, cuius norma æterna & immota est punire & destruere ac delere sceleratos.

II. Vt in poenæ conspiciamus discrimen uirtutum & uitiorum, & agnoscamus Deum bonum, iustum & uirtutis amantem esse.

III. Vt hæ breues poenæ corporales sint commonefactiones de æternis poenæ.

IIII. Vt poenæ nos impellant ad poenitentiam, ad uitanda peccata, & emendationem uitæ.

V. Vt tranquillitas publica conseruetur.

VI. Vt exemplis horribilium poenarum deterri, alij uitent delicta, quibus poenæ attrahuntur.

Omnibus autem comminationibus poenarum, addit Deus conditionem poenitentia, qua semper uel liberatio, uel mitigatio calamitatum impetratur, ut Ierem. 18. dicitur: Si poenitentiam egerit gens illa à malitia sua, contra quam loquor, agam & ego poenitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei. Sed de tota hac materia in Locis de peccato, de poenitentia, de calamitatibus, & alibi copiosior explicatio proponi solet.

QVARTVS LOCVS.

DE PECCATO.

Quid est Peccatum?

PECCATVM est quicquid non congruit cum norma Legis diuinæ, 1. Iohan. 1. ἡ ἀμαρτία ἔστιν ἀνομία. Vel:

PECCATVM est defectus, uel inclinatio, uel actio pugnans cum Lege Dei, promerens iram Dei & æternas pœnas, nisi fuerit facta remissio propter Filium mediatorem.

Quæ est causa efficiens Peccati?

Toto pectore amplectenda est sententia, Deum non esse causam peccati, nec approbare peccatum, nec impellere ad peccandum. Sed primi peccati causa fuit libera uoluntas Diaboli & primorum Parentum, qui libere & sua sponte auerterunt se à Deo, & sapientiam, iusticiam & libertatem uoluntatis in creatione ipsis insitam, sibi & toti posteritati amiserunt.

Externorum autem peccatorum tres sunt causæ.

Errores

I. Errores, seu cæcitas & caligo mentis humane, quæ lapsum primorum parentum sequuta est.

II. Præuæ cupiditates.

III. Inclinatio Diaboli.

Materia in qua, est Mens & Voluntas, Cor, & potentiæ obtemperantes, & omnia membra externa.

Forma est reatus, hoc est, obligatio personæ ad iram Dei & æternam damnationem.

Fines sunt:

1. Ira Dei.

2. Aeterna damnatio.

3. Mors corporis.

4. Omnes calamitates generis humani.

5. Tyrannis Diaboli.

6. Concupiscentia, quæ simul est peccatum & poena peccati.

Quæ sunt species Peccati?

PECCATVM ORIGINIS est in omnibus hominibus natis ex virili semine, amissio lucis in mente, & auersio uoluntatis à Deo, & contumacia cordis, contra Legem Dei, nobiscum nascens, & sequuta lapsum Adæ. Propter quam corruptionem naturæ, homines rei sunt iræ Dei & æternarum poenarum, nisi fuerit facta remissio propter Filium Dei Mediatorem.

PECCATVM ACTUALE, est actio interior uel exterior, pugnans cum Lege Dei.

Dic alteram diuisionem Peccati.

VENIALE Peccatum est defectus, uel inclinatio, uel affectus, pugnans cum Lege Dei, in renato, cui retinenti fidem, & repugnanti prauis affectibus spiritu, reatus remittitur.

MORTALE Peccatum est in non renato quodcunq; peccatum, Sed in lapso, qui antea fuit renatus, est delictum contra conscientiam, propter quod homo amittit gratiam & Spiritum sanctum, & fit reus irae Dei & aeternae poenae, nisi rursus ad Deum conuertatur.

PECCATVM contra conscientiam est, quod fit a sciente & uolente.

PECCATVM in Spiritum sanctum est, uel ueritatem agnitam petulanter & perseueranter oppugnare: uel opera quae certo apparet Spiritu Dei facta esse, odio Pharisaeico tribuere Beelzebub, & dicere Diaboli opera esse: uel desperare, hoc est, adimere Deo laudem misericordiae seu gratiae exuberantis supra peccatum.

Sed nos quantacunq; sint nostra peccata, sciamus mandatum Dei esse, ut credamus omnia peccata nobis remitti, & promissionem gratiae uniuersalem ac gratuitam esse, ut dicitur Matth. 11. Venite ad me omnes.

Rom. 5. Gratia exuberat supra peccatum.

Iohan. 3. Omnis qui credit in Filium, habet uitam aeternam.

QVINTVS LOCVS.

DE REMISSIONE PECCATORVM SEV IVSTI- CIA IN EVANGELIO PROMISSA.

Quomodo consequitur homo
remissionem peccatorum &
iusticiam coram Deo?

*Sola fide in Filium Dei IESVM CHRIS-
TVM, hoc est,*

*GRATIS, non propter propria opera aut
merita, sed tantum propter unicum Mediatorem
Iesum Christum, qui pro nobis uictima & propici-
ator factus, consequitur homo remissionem pecca-
torum, Spiritum sanctum, & fit iustus, hoc est, Deo
placens & acceptus, propter Christum, iusticia im-
putata, & fit heres uitæ æternæ, cum certo credit
hæc bona sibi à Deo propter Filium donari.*

Quod est discrimen inter Ius-
ticiam Legis & Euan-
gelij?

E 5

Lex

Lex promittit remissionem peccatorum, iusticiam & uitam aeternam: Sed simul flagitat perfectam obedientiam, tanquam causam.

Ideo Iusticia Legis est, uel perfecta omnium uirium obedientia erga totam Legem Dei, ex parte omnis peccati, qualis in nullo hominum, solo Christo excepto, extitit. Vel est qualiscumque obedientia externorum membrorum, prestans externa opera, quae Lex Dei flagitat, nunquam satisfacit Legi Dei.

Euangelium uero GRATIS promittit remissionem peccatorum, iusticiam & uitam aeternam, non propter nostram obedientiam erga Legem: Sed propter solum Filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, quem sola fide amplectimur.

Quid igitur est Iusticia Euangelij, seu Iusticia Christiana, seu Iustificatio hominis coram Deo?

IUSTICIA CHRISTIANA est remissio peccatorum & imputatio iusticiae Christi, & acceptatio ad uitam aeternam gratuita, non propter ullas uirtutes aut opera: sed propter solum Christum Mediatorem sola fide apprehensum, cum qua coniuncta est donatio seu inhabitatio Spiritus sancti, & renouatio naturae, ac incoatio nouarum uirtutum, quae in persona iusta, hoc est, fide reconciliata, Deo placent propter Christum.

Quid

Quid est Fides iustifi- cans ?

Fides est noticia personæ ac beneficiorum Christi, ac totius doctrinæ a DEO traditæ: assensus, quo amplectimur totam doctrinam, & in hac promissionem gratuitæ reconciliationis seu imputationis iusticiæ, propter Christum donandæ: & fiducia in Christo Mediatore, iuxta promissionem acquiescens, & certo statuens sibi peccata remitti, se Deo placere, se recipi & exaudiri, propter solum Christum GRATIS, non propter propriam dignitatem.

Quomodo intelligenda est hæc propositio, Sola Fide sumus iusti ?

Correlatiue intelligenda est, Videlicet, quod propter solum Filium DEI Dominum nostrum Iesum Christum accipiamus remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam, GRATIS, non propter nostra merita.

Ideo autem hac forma uerborum (Fide iustificamur) utitur scriptura, ut utrunq; doceat.

I. Quæ sit causa seu meritum Iustificationis, seu quæ sint beneficia Christi. Videlicet, quod per & propter solum Christum donetur nobis remissio peccatorum, iusticia & uita æterna.

II. De

II. Deinde quomodo nobis applicari, & ad nos transferri debeant. Videlicet, Sola fide amplectente promissionem, & in Christo acquiescente.

Quid excludunt hæ particulæ,
Sola fide, Gratis, sine Lege,
sine operibus
Legis?

Non excludunt meritum Christi, nec nostram poenitentiam, nec reliqua opera aut uirtutes, ne assint, sed adimunt cæteris uirtutibus seu operibus meritum seu causam remissionis peccatorum, seu iustificationis, & transferunt causam in solum Christum Mediatorem fide apprehensum.

Propter quas causas necesse est retineri particulas exclusi-
uas, Sola Fide, Gratis, sine
operibus Legis?

Propter quinque causas:

- I. Quia non est aliud medium, quo promissionem gratiæ, & Christum agnoscere & apprehendere possimus, nisi sola fides.
- II. (Ut Christo debitus ac proprius honos tribuatur,

buatur, uidelicet, Quod ipsius obedientia sola sit meritum remissionis peccatorum, iusticiæ & uitæ æternæ nobis donandæ, & quod nostra opera non sint meritum, propter quod recipiamur.

III. Vt conscientia habeant certam & firmam consolationem, nititur promissio gratiæ solo Filio Dei, & non nostris meritis, ideo dicitur, Sola Fide, ut cor certo statuatur, Deum nobis propitium esse propter Christum. Hanc causam Paulus Roman. 4. recitat, Ideo ex Fide, Gratis, ut sit firma promissio.

IIII. Vt illustrius sit discrimen Legis & Euangelij.

V. Vt uera Inuocatio præstari possit, quam necesse est niti solo Mediatore Filio Dei, non nostris uirtutibus.

Iustificatne sola Fides tantum ratione principij, ut loquuntur. Deinde uero post primam conuersionem seu iustificationem, statuendum est nos partim fide, partim propter nostra opera, seu propter fidem, spem & caritatem, iustos esse, & Deo placere?

In principio, medio & fine, semper statuendum est, nos propter solum Christum Mediatorem fide iustos esse, & Deo placere, & heredes esse uitæ æternæ, non propter ulla nostra opera aut uirtutes, ut prolixè disputat Paulus Galat. 3. Item Roman. 5. dicitur, Iustificati fide pacem habemus apud Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. Abac. 2. Iustus fide sua uiuit.

Nec

Nec potest Fides niti duabus rebus, Christo & nostris operibus. Alioqui prorsus incerta fieret, nec ullam firmam consolationem adferret. Rom. 4. Quia semper manent etiam in Sanctis peccata in hac uita, pro quibus orant: Remitte nobis debita nostra. Ideo Christus est Sacerdos in aeternum pro nobis intercedens, & suam iusticiam nobis applicans, nec est in aliquo alio salus.

Quod est discrimen inter doctrinam ueram nostrarum Ecclesiarum in Articulo Iustificationis, & falsam Papistarum doctrinam?

Tria sunt praecipua discrimina.

- I. Papistae docent hominem mereri remissionem peccatorum & esse iustum, non propter solum Christum sola fide, sed etiam bonis operibus, seu proprijs uirtutibus, congruentibus cum Lege Dei. Item operibus Monasticis, Missis, Ieiunijs, &c.
- II. Cum nemo sciat an satis habeat bonorum operum, docent semper dubitandum esse, an habeamus remissionem peccatorum, & an simus in gratia.

Docent

III. Docent hominem in hac uita posse Legi Dei satisfacere, & hac Legis impletione iustum esse & uitam eternam mereri.

Econtra nostræ Ecclesiæ uer-
ram Euangelij doctrinam
amplectentes do-
cent:

I. Remissionem peccatorum donari GRATIS, propter solum Christum Mediatorem, non propter nostra opera aut merita.

II. Non esse manendum in dubitatione, sed omnes qui in delictis contra conscientiam, seu sine fide in Christum uiuunt, debere certo statuere, se Deo displicere, & reos esse iræ Dei & eternarum poenarum, nisi ad Deum conuertantur. Econtra omnes qui sentiunt pauores iræ Dei & cupiunt conuerti ad Deum, & se emendare, debere certo statuere, sibi remitti peccata, se in gratia esse, & Deo placere propter Christum Mediatorem, ut expresse dicitur in Symbolo, Credo remissionem peccatorum.

III. Hominem non posse in hac uita Legi Dei satisfacere, ut Rom. 7. & 8. clare dicitur. Sed iusticiam & uitam eternam donari credentibus, GRATIS propter Christum.

Sextus

SEXTVS LOCVS.

DE BONIS OPERIBVS.

Quid sunt Bona Opera?

Bona opera sunt opera à Deo mandata, quæ fi-
unt prælucente agnitione Christi & fide, hoc
fine, ut Deo obedientia & honos præstetur.

Quæ Species?

Species commodissime iuxta seriem præcepto-
rum Decalogi possunt distribui.

Vera agnitio Dei iuxta Euangelion, uerus Ti-
mor Dei, uera Fiducia misericordie promissæ
propter Christum, Dilectio Dei, Spes, Patientia,
Humilitas, Inuocatio Dei facta in spiritu & ueri-
tate.

Iusticia uniuersalis, Pietas erga parentes, Obe-
dientia, Iusticia particularis, Beneficentia, Mife-
ricordia, Castitas, Veritas, &c. ut supra in loco
de Lege Catalogum uirtutum, adiunctis definitio-
nibus, recensuimus.

Quæ

Quæ sunt causæ Efficientes,
seu, Quomodo fieri possunt
bona opera?

Tres causæ concurrunt.

- I. Verbum Dei & uera agnitio Christi.
- II. Spiritus sanctus, accendens in mente agnitionem Christi & fidem, & cogitationem præceptorum diuinorum. Deinde impellens uoluntatem, ut obtemperet præceptis diuinis, & iuxta eas regat actiones externorum membrorum.
- III. Mens & uoluntas humana Spiritui sancto obediens & regens externa membra.

Quæ est causa Formalis, seu,
quomodo placent Deo
bona opera?

Opera fiunt bona & Deo placentia per Fidem in Christum. Id his quatuor articulis declarandum est.

- I. Persona quæ facit bona opera, statuatur se iustam esse, & Deo placere GRATIS propter Christum fide.
- II. Agnoscat & deploret multiplicia peccata, adhuc herentia in nobis, ut caliginem de Deo, dubitationes, prauas inclinationes, securitatem, superbiam, admirationem sui, &c. quæ impediunt, quominus Legi Dei possimus satisfacere.

F

Et ta

III. Et tamen statuat Dei uoluntatem eternam
& immotam esse, ut ei in bonis operibus seruiamus,
& nouam obedientiam cum ipsius Lege congruentem incoemus.

IIII. Sciat hanc incoatam obedientiam placere
Deo, non propter propriam dignitatem, sed propter
Christum Mediatorem, ut 1. Pet. 2. dicitur,
Offerte Deo hostias spirituales, acceptas Deo per
Christum.

Quæ sunt causæ finales, seu, Cur facienda sunt bona opera?

Nequaquam eo fine facienda sunt bona opera,
ut mereamur remissionem peccatorum, iusticiam &
uitam eternam. Nam hæc bona propter solius Filij
Dei meritum credentibus GRATIS donantur.

Sed alij sunt ueri Fines :

I. Gloria Dei, 1. Corinth. 10. Omnia ad gloriam
Dei facite. Matth. 5. Luceat lux uestra coram
hominibus, ut uideant uestra bona opera, & glorificetur
Pater uester coelestis.

II. Ut debita obedientia & honos Deo præstetur.
Nam ordo iusticiæ diuinæ immutabilis est,
ut creatura Deo obtemperet.

III. Ut retineamus Fidem, Gratiam, Spiritum
sanctum, & hereditatem regni cœlorum. Nam
hæc bona amittuntur per mala opera, seu peccata
contra conscientiam.

Vt poe-

IIII. Vt poenae praesentes & aeternae vitentur.
Nam mala opera Deus regulariter etiam in hac
uita punit.

V. Vt mereamur praemia spiritualia & cor-
poralia, praesentia & aeterna, 1. Timoth. 4. Pietas
promissiones habet praesentis & aeternae uitae.

SEPTIMVS LOCVS.

DE SACRAMENTIS.

Quid est Sacramentum?

SACRAMENTVM est actio sacra, à Deo
instituta, constans uerbo & administratione
elementi integri, & addita promissioni, quae est
Euangelij propria, ut fidem in uiuentibus obsignet
& confirmet.

Quot sunt Sacramenta Noui Testamenti?

Duo: Baptismus & Coena Domini.

Quid est Baptismus?

BAPTISMVS est actio seu ceremonia à
Deo instituta, continens mersionem seu ablutio-
nem, et integram pronuntiationem uerborum, Ego

baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quæ testatur baptizatum à Deo recipi & donari Spiritu sancto, & acceptari ad hereditatem uitæ æternæ.

**Quæ est sententia uerborum,
Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti ?**

Ego (inquit Minister) mergo & abluo te aqua. Et inuoco super te uerum Deum, qui est æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, & Filius ipse co-æternus, & Spiritus sanctus. Et testificor, te ab hoc uero Deo recipi, & tibi peccata remitti propter Christum, qui abluit te hoc Baptismo, ut significet tua peccata ipsius sanguine abluta esse, & sanctificat te Spiritu suo ad iusticiam & uitam æternam. Quare tu uicissim hunc unum uerum Deum agnosces, inuocabis & celebrabis.

Suntne Infantes baptizandi ?

Sunt baptizandi. Quia ad ipsos pertinet promissio salutis, ut dicitur: Talium est regnum coelorum, Non est autem salus extra Ecclesiam, ut dicitur Iohan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non introibit in regnum Dei. Ergo necesse est Infantes per Baptismum regenerari & inseri Ecclesiæ. Est autem Christus efficax in Infantibus per Baptismum, & operatur in eis fidem & alios motus, pro ipsorum modo.

DE

DE COENA DOMINI.

Quid est Cœna Domini ?

COENA DOMINI est actio à Filio Dei instituta & ordinata, in qua sumto Pane & Vino, sumitur uerum corpus & uerus sanguis Domini nostri IESU CHRISTI, ut hoc pignore accipientes commonefacti de promissione Euangelij propria, fidem confirment & obsignent.

Ad quid instituta est Cœna Domini ?

Primus & principalis finis est, Confirmatio fidei in conuersis. Nam Sacramenta seu signa uisibilia ideo addita sunt promissioni remissionis peccatorum, iusticiæ & uitæ æternæ, ut nos commonefaciant de promissione, & sint testimonia seu sigilla promissionis, ut singuli promissionem sibi applicent per fidem in uero usu Sacramenti.

II. Gratiarum actio pro omnibus beneficijs Christi.

III. Est Symbolum, seu nota confessionis & doctrine.

IIII. Est neruus publici ministerij.

V. Commone facit nos de mutua dilectione.

Qui sunt præcipui abusus Cœ- næ Domini apud Pa- pistas?

Primum: Papistæ mutilant Sacramentum, & alteram speciem Laicis adimunt, contra expressa uerba institutionis Christi.

Secundo: Fingunt se ipso opere mereri remissionem peccatorum, seu ut ipsorum uerbis loquamur, Sacramenta nouæ legis conferre gratiam non ponentibus obicem.

Tertio: Mutant Sacramenta in alios usus diuersos ab institutione, ut ad circumgestionem & adorationem, cum tamen nulla res extra usum à Deo ordinatum, sit Sacramentum.

Quarto: Transformant Cœnam Domini in Sacrificium, quo fingunt, se mereri remissionem peccatorum sibi & alijs ex opere operato. Contra firmissime statuendum est, Christum uno Sacrificio in ara crucis factò, meruisse toti Ecclesiæ remissionem peccatorum, quæ sola fide accipiatur.

Quinto: Transferunt Cœnam Domini ad mortuos ex Purgatorio liberandos.

Sexto: Aliqui nunc disputant, Missam esse applicationem sacrificij Christi, quam tamen sciendum

dum est, fieri propria fide, non propter opus alienum.

Ex his erroribus discrimen inter Missam Papisticam & nostrarum Ecclesiarum facile intelligi potest.

Quid est Sacrificium?

SACRIFICIUM in genere, est Ceremonia uel opus nostrum, quo Deo tribuimus honorem proprium Diuinitatis, seu quo testamur, hunc uere esse Deum, quem sic colimus.

Quæ sunt species Sacrificiorum?

Alia sunt Typica seu imagines: Alia sunt non umbræ sed res, & hæc sunt duplicia. Vnum Propitiatorium: Alia sunt ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΚΑ.

Quid est Propitiatorium Sacrificium?

PROPITIATORIUM Sacrificium est opus, quod placat iram Dei aduersus peccatum, & reddit Deum propitium, & meretur alijs remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam. Tale est unicum Sacrificium summi Sacerdotis Christi, uidelicet uniuersa obedientia Christi, in tota uita, in omnibus actionibus, doloribus & morte.

Quid est Sacerdos?

SACERDOS est in genere persona à Deo ordinata, ut doceat Euangelion, & oret pro alijs, habens promissionem quod exaudiatur, & offerat sacrificia quæ Deus instituit.

Quid est summus Sacerdos?

SUMMVS SACERDOS seu CHRISTVS est persona immediate à Deo uocata & uncta plenitudine Spiritus sancti, ut Euangelion proferat ex arcano sinu æterni Patris, & deprecetur pro nobis, habens promissionem quod certo exaudiatur, & offerat sacrificium, uidelicet seipsum, quo sacrificio meretur toti Ecclesie remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam.

Quid est ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΚΟΝ Sacrificium?

EYCHARISTICVM SACRIFICIUM est opus à Deo mandatum, quod fit in nobis prælucente fide in Christum, & refertur ad hunc finem, ut Deus honore afficiatur, hoc est, ut testemur hunc uere esse Deum, quem sic colimus, nec est precium pro peccato, nec meretur facienti uel alijs remissionem peccatorum, sed est testificatio, quod sit Deus, & testimonium obedientie, seu gratiarum actionis. Talia sacrificia sunt omnia bona opera & afflictiones piorum. 1. Pet. 2. Psal. 49. Psal. 50. Psal. 106. Psal. 115. Rom. 12. Rom. 15.

Octauus

OCTAVVS LOCVS.

DE POENITENTIA.

Quid est Pœnitentia?

POENITENTIA seu CONVER-
SIO ad Deum, est expauescere agnitione
iræ Dei aduersus peccata, & dolere quod Deum
offenderimus, nec tamen succumbere dolori, Sed fi-
de in Christum accipere remissionem peccatorum,
gratiam & Spiritum sanctum, Et in hac consola-
tione nouam obedientiam cum Lege Dei congruen-
tem incoare, & hæredem esse uitæ æternæ.

Quæ partes sunt Pœnitentiæ
seu Conuersionis ad
Deum?

Tres sunt.

I. CONTRITIO, quæ est expauescere
conspetu iræ Dei aduersus peccata, per Legem
monstrata.

II. FIDES, agnoscens placatam esse iram
Dei aduersus nostra peccata propter Christum, &
certo

certo statuens sibi remitti peccata, & se placere Deo propter Christum.

III. NOVA OBEDIENTIA, quæ est prælucente fide in Christum, obedire Deo, iuxta omnia ipsius mandata, hoc fine, ut Deus honore afficiatur & celebretur.

Quæ sunt Causæ Contritionis?

Quatuor sunt causæ efficientes.

I. Spiritus sanctus mouens mentem, ut agnoscat peccatum & iram Dei ac poenas, & incutiens uoluntati & cordi dolores propter admissa peccata. Iohan. 16. Spiritus sanctus arguet mundum de peccato.

Ierem. 13. Postquam conuertisti me Domine, egi poenitentiam, confusus sum & erubui.

Thren. 5. Conuerte me Domine & conuertar.

II. Lex Dei denuncians iram Dei aduersus peccata, & ostendens magnitudinem & atrocitatem peccati. Rom. 3. Per Legem agnitio peccati.

III. Omnes hominum calamitates, mors, morbi, bella, &c. quæ sunt conciones poenitentiae.

IIII. Mens & Voluntas humana, assentiens Spiritui sancto, agnoscens peccatum, & dolens, nec ea repetens.

Quæ sunt causæ Fidei?

Tres

Tres sunt.

I. Spiritus sanctus accendens in mente cogitationem Euangelij de gratuita remissione peccatorum propter Christum, & mouens uoluntatem, ut assentiatur.

II. Verbum Dei seu Euangelium.

III. Mens & uoluntas humana assentiens Spiritui sancto, luctans cum dubitatione, & credens Euangelio.

Quæ sunt causæ Nouæ obedientiæ?

Itidem tres, quæ supra in loco de Bonis operibus recitatae sunt.

Quas numerant Papistæ partes Pœnitentiæ?

Tres.

1. Contritionem cordis.
2. Confessionem oris.
3. Satisfactionem operis.

Quid sentiendum est de his tribus partibus, & qui sunt præcipui errores Papistarum in doctrina de Pœnitentia?

Primum: De Contritione sentiendum est, necessariam esse aliquam contritionem, seu aliquos dolores

dolores ueros & serios propter peccata. De hac parte duos tetros errores defendunt Papistæ.

1. Quod oporteat Contritionem sufficientem esse, cum certum sit nullos dolores ullius creature quantumuis magnos, pares esse iræ Dei, nec posse compensare peccata.

2. Quod Contritio mereatur remissionem peccatorum. Hic detestandus error in opus nostrum transfert honorem soli Filio Dei debitum, & cum tota doctrina de Iustificatione pugnat.

3. Prorsus nihil dicunt de Fide in doctrina pœnitentiæ, & pertinacissime negant opus esse hac fide, qua **TIBI IPSI** certo credis remitti peccata propter Christum.

Et quia nemo scit, an Contritio fuerit sufficiens, docent semper dubitandum esse, an remissa sint nobis peccata, quod cum tota doctrina Euangelij pugnat.

Secundo: De Confessione sentiendum est, retinendam esse in Ecclesia generalem Confessionem, & morem petendæ absolutionis priuatæ, ut in genere fateamur nos reos esse, & dolere quod Deum offenderimus, & ut priuatim applicetur nobis peccantibus promissio remissionis peccatorum uoce absolutionis. In hac parte errant Papistæ, fingentes enumerationem omnium delictorum necessariam esse, cum tamen nusquam in Euangelio præcepta sit, & prorsus impossibile sit, iuxta illud, Delicta quis intelligit.

Tertio

Tertio : De Satisfactione Canonica, quæ iuxta
Papistarum somnia, est facere opera non debita,
hoc est, non mandata Lege Dei, sed supererogati-
onis, imposita, ut mereantur remissionem pœna-
rum Purgatorij, uel aliarum huius uitæ: sciendum
est totam doctrinam Papisticam de Satisfactione,
chaos esse mendaciorum & Idolorum. Nam re-
missio culpæ & pœnæ æternæ, non propter ullam
nostram satisfactionem, sed propter solum Christi
meritum credentibus donatur, & pœnæ huius uitæ
temporales, nec imponi, nec tolli potestate clauium
possunt, & cum Satisfactiones Papisticae sunt (ut
ipsi fatentur) opera non mandata Lege Dei, satis
est opponere hanc unam regulam: Frustra colunt
me mandatis hominum.

NONVS LOCVS.

DE ECCLESIA.

Quid est Ecclesia?

ECCLESIA DEI in hac uita, est uisibilis
coetus omnium hominum, qui puram Eu-
angelij doctrinam amplectuntur, & recte utuntur
Sacramentis, in quo coetu Deus per ministeriū Eu-
angelij

angelij efficax est, & multos ad uitam eternam re-
generat & sanctificat, simul autem sunt in eo coe-
tu alij multi non renati, sed tamen de doctrina con-
sentientes.

Quæ sunt notæ monstrantes ueram Ecclesiam Dei?

- I. Pura doctrina Euangelij de Christo.
- II. Legitimus usus Sacramentorum.
- III. Obedientia debita ministerio, in his, quæ
ad ministerium proprie pertinent.

Propter quas causas Eccles- sia Dei subiecta est Cruci?

Omnium calamitatum totius generis humani,
Ecclesie & imperiorum, causse efficientes & im-
pulsuæ communes, Quatuor sunt:

- I. Peccatum commune totius generis huma-
ni, quod uult Deus aboleri. Ideo destruit naturam
peccatricem morte & alijs calamitatibus.
- II. Errores mentis humanæ.
- III. Præuæ cupiditates.
- IIII. Tyrannis Diaboli præcipitantis homines
in miseras & calamitates.

Fines autem præcipui
duo sunt:

I. Vt agnoscant homines Deum esse sapien-
tem & iustum, & ueram ac horrendam esse iram
Dei aduersus peccatum & iniusticiam.

II. Vt calamitatibus flectantur homines ad
Timorem Dei, Modestiam, & frenandas cupidita-
tes, quibus aerumnæ accersuntur.

Sed causæ Calamitatum Ec-
clesiæ peculiare Quatuorde-
cim recensentur, quarum qua-
tuor sunt impulsivæ :

I. Lapsus primorum parentum, & peccatum
inde in omnes deriuatum.

II. Immundities nature interior, uidelicet,
dubitationes de Deo, securitas carnalis, admiratio
sui, & τὰ ἅλα omnium affectuum, &c. quam mundus
negligit, hanc uult Deus ab Ecclesia agnosci & e-
mendari.

III. Odium Diaboli rabiosius insidiantis Eccle-
siæ, quam cæteris hominibus.

IIII. Certa delicta Sanctorum in Ecclesia, quæ
certis poenīs puniuntur.

Causæ Finales Decem :

I. Calamitates non ideo nobis imponit Deus,
ut perdat nos, sed ut nobis beneficiat. Ezech. 33.
Viuo ego, nolo mortem peccatoris, sed hoc uolo, ut
conuertatur & uiuat. Psal. 118. Bonum est mihi
Domine, quod afflixisti me.

II. Vt

II. Vt explorentur, exerceantur & confirmantur uirtutes Sanctorum, Timor Dei, Fides, Inuocatio, Patientia, Confessio, &c. Hæ summæ uirtutes crescunt, cum ærumnis exercentur Sancti, in rebus secundis fiunt languidiores, & paulatim prorsus extinguuntur.

III. Vt Ecclesia agnoscat iram Dei aduersus peccatum commune totius generis humani, & aduersus interiorem immundiciem, quam mundus negligit.

IIII. Vt afflictiones sint testimonia immortalitatis piorum.

V. Vt sint testimonia certitudinis doctrinæ, & sint occasiones diligentius discendæ doctrinæ.

VI. Vt pij efficiantur similes imaginis Filij Dei. Rom. 8.

VII. Vt emendent peccata interiora, dubitationes, superbiam, securitatem, &c. & ut caueant futuros lapsus.

VIII. Vt appareat Ecclesiam obedire, non propter aliqua corporum commoda, sed propter solam gloriam Dei.

IX. Vt presentia & auxilium Christi in mirandis liberationibus illustrius conspiciatur.

X. Vt consequantur amplissima præmia calamitosis promissa.

Matt. 5. Talium est regnum cœlorum.

2. Corinth. 4. Momentanea leuitas afflictionum æternum pondus gloriæ parit.

Que

Quæ sunt præcipuæ & efficaci-
ces consolationes opponendæ
Cruci & calamitatibus ?

*Ethnicæ seu Philosophicæ consolationes sunt
septem:*

- I. *Necessitas ferendi mala, quæ dolendo tolli
non possunt.*
- II. *Virtus anteferenda dolori.*
- III. *Bona conscientia.*
- IIII. *Exempla.*
- V. *Collatio euentuum.*
- VI. *Causse finales seu utilitates.*
- VII. *Incerta spes liberationis.*

Christianæ autem consolatio-
nis DVODECIM fontes sunt, ex quibus
sex priores, etsi titulo cum Phi-
losophicis congruunt, Tamen res
maiores continent, & adduntur sex
aliæ ueræ efficaces, & Philosophis
ignotæ, sed in solo Euangelio
patefactæ & Ecclesiæ
propriæ.

- I. *Necessitas obediendi Deo, sub cuius manu
potenti nos humiliari oportet, & nequaquam eius
sapientiæ & iusticiæ repugnare.*

G

Dignitas

II. Dignitas uirtutis, & pietatis erga DE-
VM, ac confessionis anteferenda omnibus rebus
secundis aut aduersis.

III. Bona conscientia & uulnerata consci-
entia sanatio per fidem in Filium DEI.

IIII. Exempla Filij DEI, Abelis, Apo-
stolorum, Martyrum, & totius Ecclesie, quam oportet
similem fieri imaginis Filij Dei.

V. Collatio euentuum, Nam in rebus secun-
dis omnes fiunt securiores & insolentiores.

VI. Causse Finales decem prius recitatae sunt,
quibus testimonia adiungantur.

VII. Agnitio bonae uoluntatis Dei certo promissae
propter Christum, seu beneuolentiae Dei erga nos.

VIII. Praesentia DEI in aerumnis.

IX. Promissio auxilij diuini corroborantis
corda in aerumnis, ut perferre onus possint.

X. Promissio mitigationis calamitatum in hac ui-
ta, et certae liberatiōis uel in hac uita uel in aeterna.

XI. Ad has promissiones cum accedit fides,
statuens Deum nobis adesse & mitigare calamita-
tes, inuocatio, obedientia, spes auxilij & libera-
tionis, patientia, &c. Haec omnia coniuncta, fiunt
sacrificium DEO gratissimum.

XII. Postremus & praecipuus consolationis
locus est immortalitas Ecclesie, resurrectio corpo-
rum, & portus uitae aeternae, in quo Ecclesia libe-
rata ex omnibus miserijs, suauissime acquiescet, &
noua luce, sapientia, iusticia, gloria & leticia a
DEO complebitur.

DECI-

DECIMVS LOCVS.

DE IMMORTALI- TATE HOMINVM, RESVR- RECTIONE CORPORVM, ET VITA AETERNA.

Recita testimonia de immor-
talitate Animæ.

M *Atth. 10. Animam non possunt occidere.*
Luc. 23. Hodie mecum eris in Paradiso.
Matth. 17. Christus colloquitur cum Mose &
Elia, qui longe ante mortui fuerant.
Exod. 3. Deus est Deus Abraham, Isaac &
Iacob. Citatur hoc dictum Matth. 22.
Luce 16. Lazarus & diues uiuunt.
1. Pet. 2. Christus prædicauit spiritibus in care-
cere.

DE RESVRRECTI- ONE CORPORVM.

Sedes Materiæ de Resurrectione mortuorum,
est decimum quintum caput prioris Epistolæ ad
Corinthios.

G 2

1. Thess.

1. Theff. 4. De his qui obdormierunt, nolo uos ignorare fratres, ne lugeatis, sicut ceteri, qui spem resurrectionis non habent.

Iohan. 5. Veniet hora, cum omnes qui sunt in sepulchris, audient uocem Filij Dei, & prodibunt alij in resurrectionem uitæ, alij in resurrectionem pœnæ.

Iohan. 6. Hæc est uoluntas DEI, ut omnis qui uidet Filium, & credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Iohan. 11. Resuscitatur Lazarus. Ego sum resurrectio & uita.

Iob. 19. Scio quod in nouissimo die de terra resurrecturus sum, & rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea uidebo Dominum, &c.

DE EXTREMO IUDICIO.

Matth. 25. Cum uenerit Filius hominis in gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo, tunc sedebit super thronum gloriæ suæ & iudicabit, &c.

Act. 17. Deus constituit diem, in quo iudicabit mundum in iusticia.

2. Theff. 1. In reuelatione Domini Iesu de cælo punientur æterna pernicie, qui non obtemperauerunt Euangelio.

Rom. 2.

Rom. 2. Cumulas tibi iram in die iræ & re-
uelationis iusti iudicij Dei, qui retribuet unicuique
iuxta opera sua.

DE VITA Aeterna.

Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium
suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum,
non pereat, sed habeat uitam æternam.

Iohan. 6. Hæc est uoluntas Dei, ut omnis qui
credit in Filium, habeat uitam æternam.

Quid est uita æterna?

VITA AETERNA erit conspectus Dei,
quo Ecclesia resuscitata ex morte, & prorsus ab
omni peccato liberata, coram intuebitur essentiam
& uoluntatem totius diuinitatis, æterni Patris, Fi-
lij & Spiritus sancti, & noua ac perpetua luce,
sapientia, iusticia, uita & leticia æterna
à Deo, qui erit omnia in omnibus,
complebitur, & uicif-
sim Deum cele-
brabit.

F I N I S.

G 3

APPEN.

APPENDIX.
BREVIS ET
ERVDITA EXPLI-
CATIO PRECATIONIS
DOMINICAE, PATER
NOSTER.

IN hac forma precandi à Christo, Luce 11. & Matth. 6. proposita, quinq; Loci præcipue considerandi sunt.

I. QVIS SIT DEVS, quem compellamus, uidelicet æternus Pater Domini nostri Iesu Christi, qui se patefecit misso hoc ipso Filio Mediatore, propter quem nos quoque confugientes ad ipsum fide, paterna beneuolentia complectitur, & nostras preces recipit & exaudit. Hanc doctrinam continet compellatio Dei, Pater noster.

II. Mandatum Christi, quod præcipit inuocationem, & quidem recitationem huius formæ uerborum à Christo tradita.

III. PROMISSIO, Quod Deus certo uelit nostram inuocationem recipere & exaudire, & bona optata eo ordine & modo exhibere, quem in promissione expressit. Ideo dicimus, Pater noster. Pater est, ergo paterna beneuolentia & societas nos complectitur, ut Luc. 11. multis uerbis dicitur, Si uos,

uos, cum sitis mali, &c. Et est Noster Pater, id est,
Non solum diligens suum unigenitum Filium, de
quo inquit: Hic est Filius meus dilectus, sed etiam
propter eum NOS adoptiuos filios amans, respi-
ciens, curans, defendens, exaudiens, saluans.

IIII. Fides addens AMEN promissioni di-
uinae.

V. Res petendae spirituales & corporales,
aeternae & praesentes, quae erudite in septem peti-
tiones distributae sunt.

PRIMA PE- TITIO.

Sanctificetur nomen tuum.

Nomen significat noticiam, seu agnitionem,
inuocationem & celebrationem.

Sanctificare, significat sanctum, id est, purum,
mundum, Deo placens facere, & dicare usibus di-
uinis.

Petimus igitur hac oratione, Sanctificetur
nomen tuum:

I. Ut noticia seu agnitio Dei uera, in genere
humano conseruetur, & omnes falsae opiniones de
Deo, & dubitationes de nostris mentibus tollantur.

II. Ut uera de Deo doctrina, & uox Euange-
lij late spargatur, & deleantur omnia impura
dogmata

dogmata & hæreses, quibus nomen DEI contumelia afficitur.

III. Ut uera & munda inuocatione & obedientia, sine maculis peccatorum Deus colatur & celebretur.

SECUNDA PETITIO.

Adueniat regnum tuum.

REGNUM DEI in hac uita, est gubernatio Dei, qua non solum naturam uniuersam à se conditam, ac genus humanum custodit & conseruat, & sceleratos punit, sed etiam per ministerium Euangelij propter Christum colligit sibi Ecclesiam omnibus temporibus mundi, & remittit ei peccata, liberat eam ab æterna morte, sanctificat eam dato Spiritu sancto, mirabiliter defendit & regit eam oppressam cruce in hac uita, reprimat Diabolos & Tyrannos & prauos naturæ impetus, & resuscitabit eam ex morte ad uitam & gloriam æternam.

Hæc bona omnia, uidelicet:

1. Collectio Ecclesie per uocem Euangelij.
2. Remissio peccatorum.
3. Gubernatio Spiritus sancti.
4. Defensio in hac uita.
5. Hereditas regni coelorum petuntur hac oratione, Adueniat regnum tuum.

Tertia

TERTIA PE

TITIO.

Fiat uoluntas tua sicut in
cœlo & in terra.

Hoc est :

*Petimus, ut nostræ uoluntates, nostra consilia
& actiones cum uoluntate & uerbo tuo congru-
ant. Flecte nostras uoluntates, ut tibi in tolerandis
rebus aduersis, faciendis officijs uocationis, deniq; in
omni uita obediamus, ut Angeli in cœlo tibi obedi-
unt, da felices successus in uocatione Ecclesiastica,
Politica & Oeconomica, ut tibi grata fiant.*

QUARTA PE

TITIO.

Panem nostrum quotidie
anum da nobis hodie.

*Significat autem Panis quotidianus, ipsam ui-
tam corporis, bonam ualetudinem, uictum, uesti-
tum, pacem, honestam disciplinam, fertilitatem
terrae, hospitia, domos, defensionem liberorum, con-
iugum, bonæ famæ.*

*Hæc bona omnia ad sustentationem huius uitæ
corporalis necessaria, uult Deus à se peti propter
quatuor causas.*

Prima est, Vt agnoscamus Deum datorem & conseruatorem esse huius uitæ corporalis, nec casu offerri panem quotidianum, sed certo Dei consilio distribui.

Secunda est, Vt sciamus Deum in hac uita uel le seruare Ecclesiam ipsum recte agnoscentem, & in omni æternitate celebrantem.

Tertia, Vt fides, inuocatio, & gratiarum actio in petitione, expectatione, & usu panis quotidiani exerceatur.

Quarta, Vt commonefaciat nos de Christo, qui est Panis uitæ æternæ, de remissione peccatorum & bonis spiritualibus, quorum petitio semper præluceat debet petitioni bonorum corporalium. Ideo statim additur :

QVINTA PE TITIO.

Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris.

Qua petitur remissio peccatorum, non propter nostram mansuetudinem, seu misericordiam remittentem alijs offensiones & iniurias, sed propter solum Christum, ut tota Euangelij doctrina testatur. Ac ut cætera bona opera necessario remissionem peccatorum comitantur uel sequuntur, ita ut
non

non possit remissio peccatorum & gratia retineri
nisi adsint, nec tamen sunt causa remissionis pecca-
torum, sed effectus uel necessario coniuncta, sic
mansuetudo quoq; seu misericordia remittens alius
offensiones, necessaria est.

SEXTA PE

TITIO.

Et ne nos inducas in tenta-
tionem.

Tentatio significat alias sollicitationem seu
impulsionem ad quaecunq; peccata seu lapsus: alias
calamitates & misérias, quibus uel punimur uel
probamur.

Ne inducas, id est, non sinas nos impelli à Di-
abolo ad peccata & lapsus, sed gubernas nos Spi-
ritu sancto tuo.

SEPTIMA PE

TITIO.

Sed libera nos à malo.

Liberato nos ex omnibus malis, presentibus &
æternis, à peccato, morte, Tyrannide Diaboli, ca-
lamitatibus publicis & priuatis, & donato nos
uita & læticia æterna.

Quia

Quia tuum est regnum.

In fine adduntur Cause Impulsivæ & finales, propter quas expectamus bona petita in septem petitionibus prioribus.

Tuum est regnum) Tu es Rex & Pater noster, Ideo vis bona promissa dare.

Et potentia) Et potes nobis dare bona promissa, quia es omnipotens.

Et Gloria) Causa finalis, propter quam petuntur bona, sit gloria Dei, videlicet, ut, cum Deus exaudit, testetur sibi curæ esse Ecclesiam, ut blasphemi refutentur, qui disputant non esse Deo curæ res humanas, non exaudiri Ecclesie preces, ut fides piorum confirmetur, ut cum hæc beneficia recitantur, multi agnoscant Deum, & inuitentur ad timorem Dei & Fidem, ut Gratiarum actione Deus celebretur.

Amen) Certum sit, & eueniat, quod petimus, Hæc nostra precatio non est inane murmur, sed certo statuimus, exaudiri nostras preces, & certo impetrari optata bona, iuxta promissiones.

A M E N.

REGVLA

REGVLA VITAE.

PHILIP. MELANTH.

Nvllius est felix conatus & utilis unquam,
Consilium si non detq; iuuetq; Deus.
Tunc iuvat ille autem, cum mens sibi conscia recti,
Mandati officij munera iusta facit.
Et simul auxilium praesenti a numine CHRISTI
Poscit, & expectat non dubitante fide.
Sic procedet opus faustum populisq; tibiq;
Navis & aura tuae uela secunda uehet.
Inuictamq; DEI dextram uis nulla repellat,
Omnia cogentur cedere prona DEO.
Ipsa etiam, quamuis Adamanti incisa feruntur,
Cum petimus, cedunt fata seuera DEO.
Nec Deus est numen Parcarum carcere clausum,
Quale putabatur Stoicus esse DEVS.
Ipse potest solis currus inhibere uolantes,
Ipse uelut scopulos flumina stare iubet.

PRECA.

PRECATIO
EX II. PARAL. XX.
EXPRESSA VER-
SIBVS.

IOACH. CAMERARIVS.

IN tenebris nostræ & densa caligine mentis,
Cum nihil est toto pectore consilij:
Turbati erigimus Deus ad te lumina cordis,
Nostra tuamq; fides solius orat opem.
Tu rege consilij actus pater optime nostros,
Nostrum opus ut laudi seruiat omne tuæ.

PHILIP. MELANTH.

TE maneat semper seruante Ecclesia Christe,
Insertosq; ipsi nos tua dextra tegat.
Tres uelut in flamma testes Babylonide seruas,
Rex ubi præsentem te uidet esse Deum.



Precatio sumta ex
dicto Genesis 1. Spiritus
Dei fouebat aquas.

PHILIP. MELANTH.

Spiritus ut Domini nascentia corpora fouit,
Cum manus artificis conderet ipsa Dei.
Sic foueat coetus qui Christi oracula discunt,
Accendatq; igni pectora nostra suo.

G. F.

In studijs toto Dominum cole pectore Christum,
Is parui merces magna laboris erit.

FINIS.



TO THE HONORABLE

THE SENATE

OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

IN SENATE

CONFIRMED

THIS 10TH DAY OF

APRIL 1878

BY THE SENATE

OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

IN SENATE

CONFIRMED

THIS 10TH DAY OF

APRIL 1878

BY THE SENATE

OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

IN SENATE

CONFIRMED

THIS 10TH DAY OF

APRIL 1878

BY THE SENATE